I. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 23.

דער פרייז פֿיר רוססלאַנד:
גאַנץ־יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב־יאָהרליך —.3 רוביל.
פֿיטעל־יאָהרליך 1,50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 3 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

דער יוד

צייטשריפֿט
פֿיר אַלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדען 8. טאָג.
פֿערלאַג: חברת „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך אונגארען —.6 פלארין.
האַלביאָהריג —.3 "
פֿערטעליאָהריג 1,50 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילונג.

פרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint jeden 8. Tag.

קראָקויא, טבת תר״ס. נומר 23. Krakau, 11 December, 1899.

די יודישע לעהרער־אסיפה אין ארץ ישראל.

אין דער לעצטער צייט, דורך דער ווירקונג פֿון אונזער נאַציאָנאַלער בעוועגונג, ווערד אַלץ שטאַרקער דער וואונש צו אַרבייטען ניט צו־וואָרפֿען, ניט איינציגווייז, נאָר צוזאַמען און מיט אַ בעשטימטען פלאַן. די פֿעראייניגונג און דאָס זיסטעם מאַכען אונזער אַרבייט קרעפֿטיגער און ווירקזאַמער. די קערענדליך וואָס מיר זייען, ווערען ניט צו־וואָרפֿען נאָך אַלע זייטען, נאָר אַלץ ווערד בענוצט, אַלץ דיענט דעם איינציגען צוועק, דעם גליק פֿון אונזער פֿאָלק. אין דיעזער נומר בעגריסט אונזער קאָרעספּאָנדענט פֿון ארץ־ישראל דאָס שטרעבען צו איינהייט און צו זיסטעמאַטישער אַרבייט אין די קאָלאָניען און אויף דער שטעלע בעגריסען מיר דאָסזעלביגע שטרעבען אויף אַנ׳אַנדער פֿעלד. אויף דעם פעלד ווערד געזייעט די טייערסטע זאַט, די זאַט פֿון אונזער צוקונפֿט, פֿאַר וועלכער מיר האָבען געקעמפֿט טויזענדער יאָהרען, דער גרונט, אויף וועלכען מיר זייען, איז דער איידעלסטער און טייערסטער אין דער וועלט — דאָס זענען די הערצער פֿון אונזערע קינדער.

מיר בעגריסען די אַסיפה פֿון די יודישע לעהרער אין ארץ ישראל, די אסיפה פֿון די עהרליכע מענער וואָס האָבען גענומען אויף זיך די ריינסטע און הייליגסטע אַרבייט צו שאַפֿען דורך די שולען אַנ׳אַנדער דור פֿון מענשען, מענשען שטאַלצע און קרעפֿטיגע, וועמען מיר וועלען קענען מיט צוטרויען און זיכערהייט איבערגעבען אונזער הייליגע פֿאָהן, וועלכע וואַקעלט זיך אין אונזערע "שוואַכע הענד. אויף די אַרבייט פֿון די לעהרער אין ארץ ישראל קוקט אויפֿמערקזאַם צו דאָס גאַנצע פֿאָלק. די שלעכטע ערציהונג און די שלעכטע שולען, זאָגען אונזערע תלמודיס־טען, האָבען פֿעראורזאַכט דעם חורבן פֿון אונזער אומה, די שלעכטע ערציהונג און די שלעכטע שולען פֿון היינטיגער צייט האָבען פֿעראורזאַכט אונזער שוואַכקייט און צערשפּאַלטונג פֿון איצט, און די גוטע, שולען און די גוטע ערציהונג פֿון מאָרגען דאַרפֿען העלפֿען צוריק אויפֿבויען דאָס וואָס איז צערשטערט געוואָרען. וויכטיג און טייער זענען אונז די שולען, דער חנוך אומעטום, אָבער אין ערגעץ האָבען ניט אונזערע שולען אַזאַ וויכטיגע בעדייטונג ווי אין ארץ ישראל. דערפֿאַר פֿרייט אונז יעדע אַרבייט, יעדע אַנשטרענגונג וואָס ווערד געטהון אין דער ריכטונג, דערפֿאַר בעגריסען מיר אַלע פֿון אונזער גאַנצען האַרצען די פֿערזאַמלונג פֿון די דאָרטיגע לעהרער.

בעלעבענד און ערפֿרישענד איז זייער אַרבייט, אָבער ווי שווער איז זי צווישען די דאָרטיגע יודען. 80 טויזענד יודען האָבען מיר אין ארץ ישראל, אָבער ווי ווייט זיי זענען פֿון די אַמאָליגע 43 טויזענד וואָס האָבען אויפֿגעבויט אונזער בית המקדש. די דענסטמאָליגע האָבען אויפֿגעבויט, ווייל זיי זענען געקומען קיין ארץ ישראל אום צו לעבען קעמפֿען און בויען, די היינטיגע אָבער קומען אַהין שטאַרבען און דער־פֿאַר מאַכען זיי דעם שווערען איינדרוק פֿון פֿערוויסטונג, ווי די פֿער־לאָזענע שטעדט, פוסטע פֿעלדער און צערשטערטע מצבות. די איצ־טיגע ארץ ישראל־יודען זוכען ניט קיין אַרבייט — פֿון איהר האָבען זיי זיך שוין לאַנג אָפּגעוואָהנט —, זייערע הענד זענען אויסגעשטרעקט נאָך נדבות און די בילדער פֿון אַזאַ לעבען ווירקען ווי אַ פּעסט אין גאַנצען לאַנד. פֿון דעם טהייל וואַרטען מיר מעהר ניט קיין לעבען, דאָס זענען פֿערפֿוילטע אויסגעטריקענטע צווייגען וואָס דריקען מיט זייער גאַנצער לאַסט דעם בוים און געבען איהם ניט קיין קרעפֿטען, דאָס זענען ווילדע גראָז אויפֿ׳ן פעלד, וואָס ציהט אויס פֿון דער ערד די זאַפֿטען, וועלכע זענען אַזוי נייטהיג פֿאַר די יונגענקע, פֿריש און לעבעדיג אויפֿשפּראָצענדע פֿלאַנצען.

דעם טהייל יודען וועלען אונזערע שולען ניט געבען פֿרישקייט און געזונד, אויסגעטריקענטע צווייגען ווערען צוריק ניט פֿריש, פֿערפֿוילטע, געלע בלעטער ווערען צוריק ניט גרין, אָבער זיי בעפֿרוכטען די ערד, פֿון וועלכער שפּראָצט אַרויס נייעס לעבען. אונזערע לעהרער אין ארץ ישראל דאַרפֿען ווי גוטע גערטנער אָפּהיטען די פֿרישע און געזונטע צווייגליך, וואָס זענען ערשט ניט לאַנג איינגעפֿלאַנצט געוואָרען און וואָס הויבען זיך אַלץ העכער און קרעפֿטיגער, זיי זאָלען ניט אָנהויבען פֿוילען און געל ווערען, די לעהרער דאַרפֿען זיך סטאַרען, אַז דורך די שולען זאָל אַריין אַ מעכטיגער שטראָם פֿון לעבען און זאָל אָפּהיטען דעם יונגען דור פֿון דער שלעכטער לופֿט, וואָס איז פֿעראונרייניגט פֿון דער פֿוילקייט, חלוקה, שנאָררעריי, פֿון די מחלוקות און פֿון שרעקליכען פֿינסטערען פֿאַנאַטיזם. אונזערע שולען דאַרפֿען אַריינברינגען האַס צו נדבות, בעטלען און שטיצע און איינפֿלאַנצען אין די הערצער די זיטען, וואָס מיר האָבען דורך דעם פֿינסטערען גלות פֿערלאָרען, ליעבע צו פֿיזישער אַרבייט, צו ערדאַרבייט, צו זעלבסטשטענדיגקייט, ליעבע צו דער נאַטור, פֿון וועלכער מיר זענען, דורך געוואַלט אָפּגעריסען געוואָרען. אונזערע שולען און נור זיי וועלען אויפֿציהען אַ דור פֿון מענשען, וואָס זאָל וועלען אַרבייטען און זיין פֿעהיג צו אַרבייט, די שולען וועלען אונז געבען קאָלאָניסטען, וואָס ליעבען דאָס איינפֿאַכע דאָרפֿסלעבען און מיידען די שטאָדטיגע זיטען מיט דעם לוקסוס, צו ליעב וועלכען מען מוז באָרגען און לייהען און אָנקומען צו נדבות און שטיצע.

אונזערע לעהרער האָבען אויף זיך דעם הייליגען חוב צו ערציהען געזונטע יודען, וואָס זיי איז טייער אונזער פֿאָלק און אונזער לאַנד. ער־פֿילען אָבער איצט די שולען די שליחות, פֿון וועלכער עס הייננט אָפּ אונזער צוקונפֿט? אין די צייטונגען הערען מיר אָפֿט זיך קלאָגען, אַז אין די יודישע שולען אין ארץ ישראל הערשט אַ פֿראַנצויזישער גייסט, אַז אין פֿיעל שולען ווערד פֿראַנצויזיש מעהר געלערנט ווי העברעאיש, אַז אין

די קליינע קינדערליך, אין וועלכע מען דארף ערציהען ליעבע צו ערדארבייט אין ארץ ישראל, ליעבע צו אונזער פאלק און זיין פערגאנגענהייט, פלאנצט מען איין ליעבע צו פראנקרייך, צו פאריז און צו פאריזער לעבען. צו אונזערע לעהרער וואס זענען צונויפגעקומען אויף דער אסיפה אין צפת קענען מיר האבען אונזער גאנצעס צוטרויען, אז צוזאמען וועט זיי געראטען ארויסצוטרייבען פון אונזערע שולען דעם פראנצויזישען גייסט, וואס איז אהין אריבערגעטראגען געווארען דורך דער אליאנס און דעם באראנס אדמיניסטראציע.

ארץ ישראל איז דאס איינציגע לאנד, וואו מיר קענען איינריכטען אונזערע שולען נאך אונזער אייגענעם וואונש, נאך אונזער אייגענע נאציאנאלע אידעאלען. דארטען קענען מיר זיין פריי פון פרעמדען נאציאנאלען איינפלוס און די פרייהייט דארפען אונזערע לעהרער אויסניצען, אום צו קרעפטיגען דעם יודישען גייסט, די ליעבע און אבגעגעבענהייט צו אונזער לאנד, צו אונזער צוקונפט, און אום צו שאפען גוטע יודישע פאלקסשולען וואס זאלען קענען זיין א מוסטער פאר אלע יודען אין דער גאנצער וועלט.

זוכענדיג מיטלען ווי צו הויבען און שטערקען דעם יודישען גייסט אין די שולען, דארפען אונזערע לעהרער זיך אפהיטען פון דעם קראנקהאפטען נאציאנאליזם, וואס האט זיך אויסגעדריקט אין געוויסע ספרים, געשריבען נאך די מחברים׳ס ווערטער „לפי רוח היהדות“, דאס הייסט אין יודישען גייסט, דער וואס ס׳איז אבער אין אמת׳ן אזוי ווייט פון דעם יודישען גייסט, ווי פינסטערניש פון ליכטיגקייט. די לעהרער דארפען אפהיטען אונזערע שולען פון אלדינג וואס איז געקינסטעלט און פאלש און זיי דארפען זעהען אז אונזערע שולען זאלען ערפילען די ראלע, ווי די שולען ביי געזונטע פעלקער, ווי די ענגלענדער און דייטשען. דערצו איז נייטהיג אז די וויסענשאפטען, וואס ווערען געלערנט אין די שולען, זאלען געלערנט ווערען ערנסט, די לעהרביכער זאלען פאסען צו די איצטיגע פאדערונגען, וועלכע מען שטעלט אומעטום. די פראגע וועגען הערויסגעבען פון לעהרביכער איז אויף דער אסיפה ערנסט בעהאנדעלט געווארען. די קולטור־קאמיסיאן האט צוגעזאגט דער אסיפה צו געבען געלד, אום ארויסצוגעבען וויסענשאפטליכע ביכער אין העברעאישער שפראך, אין וועלכער עס ווערען אין די מעהרסטען שולען געלערנט אפילו אלגעמיינע וויסענשאפטען.

נאך איין וויכטיגע זאך ווארטען מיר פון די ארץ ישראל־דיגע שולען.

דאס שטארקסטע באנד וואס פערבינדט אלע מיטגליעדער פון א נאציאן איז זיין שפראך. אונזער נאציאנאלשפראך איז העברעאיש. געבענדיג דעם פאלק זיין אלטע שפראך און איהר בעלעבענדיג, ווערד פעראייניגט דאס צוריסענע באנד פון אונזער פאלק און עס ווערד צונויפגעבונדען דער געשפונענער פאדעם פון אונזער געשיכטע.

די אויפלעבונג פון אונזער שפראך קען אבער ארויס נור פון ארץ ישראל, ווייל דארטען איז העברעאיש די איינציגע שפראך, אויף וועלכער עס קענען זיך צונויפריידען די יודען פון אלע לענדער. דאס צוזאמענלערנען אין דיזעלביגע שולען און תלמוד־תורה׳ס פון קינדער וואס רעדען פערשיעדענע שפראכען, דאס צוזאמענלעבען פון פרענקין און אשכנזים, פון תימנישע און פערזישע יודען צווינגט די יודען צו שאפען איין שפראך פאר אלע קינדער און איין שפראך פאר אלע יודען. אויסקלערען א נייע שפראך דארפען מיר ניט, די גייסטיגע נאציאנאלע אינטערעסען שטימען דארט איין מיט די פראקטישע, וועלכע פאדערן דאס אויפלעבען פון אונזער אלטער שפראך, וואס איז דארטען מעהר פערברייטעט און בעקאנט ווי אין אלע לענדער פון דער וועלט. דעריבער זענען די לעהרער אין ארץ ישראל די ערשטע געוועזען, וואס האבען איינגעפיהרט אין די שולען אז אין זיי זאל גערעדט ווערען און אלין געלערנט ווערען נור אין העברעאיש. אויך פון ארץ ישראל איז צום ערשטען מאל ארויס דער רוף „עברית בעברית“׳ אז העברעאיש זאל מען לערנען און ערקלערען ניט אין אנ׳אנדער שפראך, נאר אין איהר אליין. די וואס לעזען העברעאיש געדיינקען נאך דעם שענען ארטיקעל אין „השלח“ איבער דערזעלביגער פראגע פון דעם ראש פון דער לעהרער־אסיפה, ה. עפשטיין, וואס האט געמאכט אזא שטארקען איינדרוק אויף אלעמען, וואס אינטערעסירען זיך מיט דער פראגע איבער אונזער שפראך.

ביז איצט האבען די לעהרער אין ארץ ישראל געארבעט אין דער ריכטונג יעדער פאר זיך, די אסיפה וויל אבער אויך אין דעם פונקט שאפען איינהייט.

וויכטיג און ערנסט איז די ארבייט וואס האבען פאר זיך אונזערע לעהרער אין ארץ ישראל, אבער נאך זייער אסיפה זעהען מיר אז זיי פערשטעהען זעהר גוט זייערע אויפגאבען און דאס וואס פער־

פעלעטאן.

א בריעפ׳ל

להקרעמער רב אבגד האדרעי.

ליעבער פריינד!

א דאנק אייך פאר אייער פעליטאן, אין וועלכען איהר טהוט מיר אן אזא גרויסען כבוד פאר מיינע אומעדיגע יודישע ליעדליך. איהר ווייסט דאך אז אויף דער נארישער וועלט זענען דא צוויי זאכען׳ וואס האבען נאך א שטיקעל ממשות ביי יודען: געלד און כבוד. א ארומאן דארף געלד און א גביר דארף כבוד. — מיר ביידע, ווי עס זעהט אויס׳ זענען ניט פון די גרויסע גבירים —, געלד וואלטען מיר אוודאי ביידע בעדארפט. אלא וואס? אז ניט געלד. טא זאל חאטש זיין כבוד.

איהר בעשרייבט ווי שווער נעביך עס געהט אייך, קליינשטעדטילדיגע קרעמער. מיין ליעבער פריינד! אין קרעמעריי האב איך אויך א שטיקעל ידיעה׳

גיט מיר, ברודער, אייער האנד
און הערט אויס מיין זמר.
זיין א קרעמער איז קיין שאנד;
איך בין אויך א קרעמער.
אין מיין קרעמיל איז דא אלין,
וואס מע דארף צום האנדלען:
האניג, צוקער, פעפער, זאלין,
ראזינקעס און מאנדלען....
נאר פיעל מעהר פון אלערליי
סחורות רעקלאמיר איך צוויי.
ווילט איהר וויסען — וואסערע?
„יודען — זייף!
יודען — זייף,
כשרע!....
עס זאל זיין
אייך א שיין
א נחמה׳דיגע,
יודען — ליכט!
יודען — ליכט,
נר־נשמה׳דיגע!“....

— — — — — — — — —

געל די באקען, גרוי דער קאפ...
צוואנציג יאהר שוין אז איך האב
א געשעפט אזוינעם,
און דער אומגליק איז ניט מעהר
וואס עס לייזט זיך זעהר שווער,
זעהר וועניג קונים....

שריי און רוף זיי אהן א׳ן עק,
ווער צוזעצט, ווער אויסגעצויגען...

לאַנגט פון זיי אונזער פאָלק. כדי צו האָבען די מעגליכקייט ניט צופעליג זיך צו בעראָטהען וועגען די וויכטיגע ענינים פון פאָלקסערציהונג, האָבען זיי בעשלאָסען צו גרינדען אַ פּעדאַגאָגישעס בלאַט, וואו די לעהרער זאָלען קענען זיך דורכרעדען אין יעדער צייט. אין די הענד פון די לעהרער אין ארץ ישראל גיבען מיר איבער צו זייען די זאַט פון אונזער צוקונפט. אלע דאַרפען העלפען צו רייניגען דאָס פעלד, די קערענדליך זאָלען ניט פאלען אויף שטיינער, אלע דאַרפען העלפען טיעף צו אַקערן דאָס פעלד, די וואָרצלען זאָלען זיך שטאַרק קענען האַלטען און ניט אויסגעריסען ווערען פון דעם ווינד. אין דעם וואונש אז די ארבייט פון די לעהרער אין ארץ ישראל זאָל געבען גוטע פרוכטען זענען פעראייניגט די הערצער פון גאַנצען פאָלק.

י. ל.

פּאָליטישע איבערזיכט.

אין דער צייט, וואָס די טראַנסוואַלער האָבען געפיהרט מלחמה בעת די ענגלענדער האָבען נאָך ניט געהאַט געזאַמעלט זייער גאַנץ חיל, האָבען די טראַנסוואַלער זעהר פיעל בעוויזען. אנהויבענדיג די מלחמה מיט אַ מאָל אין 3 פונקטען, אין נאַטאַל, אין צפון און אין מערב־זייט פון קאַפּלאַנד, האָבען זיי ניט געלאָזט די ענגלענדער זיך שטעלען אַקעגען זיי מיט אַ גרויסער אַרמעע, די ענגלענדער האָבען געמוזט זייער חיל צוטהיילען אויף אַ סך קליינע טהיילען און דאָס רוב פון די אלע טהיילען איז איצט פערשלאָסען אין פערשידענע שטעדט און אַרומגערינגעלט פון די בויערן. די וויכטיגסטע אַרומגערינגעלטע שטעדט זענען: לעדיסמיט און נאַטאַל וואו עס זענען פערשלאָסען 9000 ענגלענדער און קימבערליי אין מערב זייט פון קאַפּלאַנד, וואו עס זענען בעלאַגערט 2000 ענגלענדער. דיביידע און אַלע אַנדערע בעלאַגערטע שטעדט האַלטען זיך נאָך אפילו, אַבער אַז עס וואָלטען ניט געגאַנגען גרויסע אַרמעען זיי אויסצולייזען, וואָלטען די אַלע שטעדט פריהער אָדער שפּעטער געמוזט זיך אונטערגעבען. דער פּלאַן פון די טראַנסוואַלער, וואָס איז בעשטאַנען אין דעם, צו פערשליסען דאָס ענגלישע חיל, און זיך דורכצודרענגען ביז דעם פּאָרט דורבאַן, וואו עס האָבען געדאַרפט אַנקומען די ענגלענדער, כדי זיי ניט אַריינצולאָזען אין לאַנד, איז נור געראָטען אויף האַלב. די ענגלענדער זענען בעלאַגערט, אָבער די טראַנסוואַלער האָבען ניט געקענט פערהיטען, ניט אַריינצולאָזען אין דורבאַן נייע מיליטער. דערפון איז פאַר די טראַנ־סוואַלער ענטשטאַנען אַ גרויס געפאַהר. בעת זייער חיל ווערד פון די מלחמות אַליין וועניגער וואַקסט די ענגלישע אַרמעע פון טאָג צו טאָג. איצט געהן 2 גרויסע ענגלישע אַרמעען אַקעגען די טראַנסוואַלער, גענע־ראַל בולער געהט מיט 13000 מאַן אויסצולייזען לעדיסמיט און גענעראַל מעטוען געהט מיט 8000 סאָלדאַטען בעפרייען קימבערליי. די בויערן, וואָס האָבען ביי פּיטערמאַריצבורג פערהאַלטען די ענגלענדער, האָבען געקריגען דעם בעפעהל זיך ניט צו שטעלען מיט אַ קליינעם חיל אַקעגען זיי און די בויערן האָבען פערלאָזט זייער אָרט און אַוועק צוריק נעהנטער פון לעדיסמיט. אַפּציהענדיג פון פּיטערמאַריצבורג האָבען דורך דעם די טראַנסוואַלער געגעבען די מעגליכקייט 2 קליינע ענגלישע אַרמעען זיך צו פעראייניגען און דערמיט נאָך מעהר צו פערשטאַרקען בולערס חיל. דעם גענעראַל מעטוען האָבען זיך געשטעלט 3000 בויערן אַקעגען צו פערהאַלטען דעם וועג צו קימבערליי. נאָך אַ בלוטיגער שלאַכט האָט זיי מעטוען פערטריבען, אויף מאָרגען האָבען די בויערן נאָך אַמאָל געפּריוט זייער גליק, האָטש ענגלענדער זענען געווען 4 מאָל אַזוי פיעל און זיי האָבען נאָך אַ מאָל געהאַט אַ שרעקליכע מפּלה. על כל פּנים זעהן מיר אַז אויב אפילו עס וועט יאָ געראָטען די ענגלענדער צו בעפרייען לעדי־סמיט און קימבערליי, וועט זיי דאָס ניט וועניג בלוט קאָסטען.

אין עסטרייך איז די אויפרעגונג אין פאָלק געוואָרען שוואַכער, אָבער אין פּאַרלאַמענט הערשט נאָך דיזעלביגע אונאָרדנונג. דאָס פּאַר־לאַמענט מוז ביז ניי־יאָהר אָננעהמען דעם בודזשעט און בעשטעטיגען די פערהאַנדלונגען צווישען עסטרייך און אונגאַרן. די טשעכען אָבער ווילען ניט צולאָזען דעם פּאַרלאַמענט צו זיינע נייטהיגע אַרבייטען און דערמיט ווילען זיי צווינגען אַז די רעגירונג זאָל נאָכגעבען די טשעכען. דער בודזשעט ווערד שוין אפילו אין פּאַרלאַמענט בעראַטען, אָבער די טשעכען האַלטען לאַנגע רעדען שעות־ווייז, זיי שטעלען אַלע ווײַלע נייע פּראָיעקטען, ביי וועלכע זיי פאָדערן מע זאָל גלייך וועגען זיי אַנהייבען רעדען וועגען זייער וויכטיגקייט, זיי פאָדערן אַלע ווײַלע אויסצוקלויבען נייע קאָמיסיעס, מיט איין וואָרט זיי זוכען אַלע מיטלען ווי צו פערלענ־גערן די וכּוחים איבער פערשידענע פראַגען וואָס געהערען ניט צום ענין. אין פּאַרלאַמענט ווערד מאוס הערענדיג די לאַנגע רעדען, וואָס ווערען נאָך דערצו אָפט געהאַלטען אויף טשעכיש אָדער אויף קראָאַטיש, וואָס ניט אַלע פערשטעהן, די מיטגלידער אין פּאַרלאַמענט שלאָפען און מען

פינסטער איז אַרום — אַ שרעק,
האָטש שטעך אויס די אויגען,

און דער עולם קריכט און קריכט
אין דער בלאָטע מיט'ן פּנים,
און ניטאַ אויף זייף און ליכט
גאָר ניט קיין בעלנים....

— — — — — — — — —

אַט אַזוי געהט עס, ליעבער פריינד, אין מיין קרעמיל..

* * *

נאָר דאָס אַליין איז דאָך, פערשטעהט איהר מיך, ווי מע זאָגט, נור מליצה. איך בין דאָך פאָרט נור אַ קרעמער, אין צווישען אַ מחבר און אַ קרעמער איז טאַקי אַ היבשער חילוק. ווי שווער נעביך עס זאָל אייך ניט געהען אַ גאַנץ יאָהר, קומט אָבער אַ ערב יום טוב, ווען עס לייזט זיך דאָך פאָרט אַ ביסעל אין קרעמיל. היינט בריתין חתונה'ס, מאַרק־טעג, ובפרט אַז ער פאָהרט נאָך אויף אַ יריד'ל אויך... ביי אונז אָבער, ביי יודישע מחברים, איז דאָס אַלץ גאָר ניטאַ: ערב יום־טוב קויפט מען קיין ליעדליך ניט, אויף בריתין און חתונה'ס אודאי ניט, און ירידען. . איך קאָן אייך זאָגען דאָס, וואָס עס דערציילט אייגער מיינער אַ בעקאַנטער, אויך, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַ יודישער מחבר:

„איך — זאָגט ער — בין אַ מחבר שוין אַ היבש ביסעל יאָהרען; שרייב און דרוק, דרוק און שרייב און שטאַרב דריי מאָל אַ טאָג פאַר הונגער. אויף ירידען פאָהר איך ניט, נאָר אַ ידיעה אין דעם האָב איך. איך געדענק אַ יריד ביי יודען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען צוריק אַ יאָהר אַכצעהן: ס'איז געוואָרען אַ זידעריי, אַ קלאַפּעריי, אַ האַנדעל — יודעליך, זאָלען לעבען, האָבען זיך אַ יאָג געטהון אויפ'ן יריד פון אַלע זייטען... עס האָט געברענט. געפּלאַקערט. . . טויזענדער יודישע נפשות זענען בדילי־דל געוואָרען, פערלאָהרען, ווי מע זאָגט, אי ממון, אי דמים, געזונד און לעבען.. עטליכע אָבער האָבען יאָ אָבגעלעקט אַ ביינדיל, און טאַקי אַ פעט ביינדיל, אַזאַ פעטס, אַז נאָך עד היום ליעגט ביי זיי די שמאַלץ אויף די ליפּען.. און איך, שלימזלדיגער יודישער מחבר, בין געבלי־בען די גאַנצע צייט דער אייגענער עני ואביון, וואָס גאָט זאָל אויסהיטען אייך מיט אַללע ליעבע ליעבע.. איך מיט מיין סחורה, פע־שטעהט איהר מיך, טויג ניט פאַר יודישע ירידען,... נאָר ניט דאָס בין איך אויסען. די נויטה אַליין איז זעהר אַ שווערע זאַך:

ניט דער דלות, וואָס אָהן שאַנד,
אָבגעריסען, אָבגעשליסען,
בלאַנזיעט אויסגעשטרעקט די האַנד
נאָך אַ גראָשען, נאָך דעם ביסען —,

ביטער, שרעקליך איז די נויטה,
וואָס פון מיה און יאָך דעם שווערען
עסט אין אייגען שטיקעל ברויט,
נאָר באַשפּריצט מיט הייסע טרערען,

טראָגט אין ברוסט דעם שווערען שטיין
ביז דאָס האַרץ וועט זיך צוגעהען — ;
וויסען זאָל נור גאָט אַליין,
מענשען זאָלען דאָס ניט זעהען...

אַט די נויטה איז שרעקליך גרויס:
אָהן אין איינציגע נחמה
מענשען אויף איהר קאַלטען שויס
ברענען, צאַנקען, געהען־אויס
ווי אַ נר־נשמה.....

חאפט זיך נור אויף אז מיט א מאל דערלאנגט זיך א געשריי „ליגנער, הונד, מאשעניק", דא ווערד א זידלעריי, וואס דויערט עטליכע מינוטען און דערנאך ווערד אלעס ווידער שטיל און שלעפעריג — די טשעכען האלטען ווידער זייערע לאנגע רעדען. דער קייזער אליין האט שוין געפריוועט איינצווווירקען אויף די פארטייען, זיי זאלען אויפהערען צו שטערען דעם פארלאמענט. ביי די פוילען און קאטאליקען, די וואס האלטען מיט די טשעכען, האט דאך דער קייזער געווירקט אז ניט אלע מאל אונטערשטיצען זיי די טשעכענס פאדערונגען, ווען זיי ברענגען אויף נייע דרינגענדע פראיעקטען. ביי די טשעכען אבער האט דער קייזער גאר ניט אויסגעפיהרט.

כל זמן די טשעכען האלטען זייער לאנגע רעדען, בעראטהען זיך די מיניסטארען מיט די מיטגליעדער פון פערשיעדענע פארטייען, ווי צו געפינען א פשרה. מען וויל צו דעם צוועק צונויפרופען א קאמיסיע פון פארשטעהער פון אלע פארטייען, די רעגירונג וויל אבער אויף זיך ניט נעהמען די ארבייט, די דייטשען זענען יא מסכים צונויפרופען אזא אסיפה, אבער זיי פאדערן אז כל זמן עס וועלען געדויערן די אסיפות פון דער קאמיסיע זאלען די טשעכען אויפהערען שטערען דעם פארלאמענט. די טשעכען ווילען דערוויילע ניט פערלירען די געלעגענהייט, ווען זיי קענען שרעקען די רעגירונג, ווייל ביז וואנעט די קאמיסיע וועט וואס ס'איז בעשליסען, וועט די רעגירונג דערוויילע דורכפיהרען דאס וואס זי וויל. דערפאר פאדערן די טשעכען אז איידער מען הויבט נאך אן צו רעדען וועגען א פשרה, זאל די טשעכישע שפראך ווערען אפיציעל דערוויילע אין די געגענדען, וואו דער גרעסטער טהייל איינוואהנער זענען טשעכען, דעם ראש פון איצטיגען מיניסטעריום קלארי זאל מען אפזאגען פון שטעל און מען זאל זיי צוזאגען צו עפענען א טשעכישע אוניווערזיטעט אין מעהרען.

אין פראנצויזישען פארלאמענט געהט אלעס צו גוט און שטיל. דער משפט אין סענאט רופט מעהר ניט ארויס קיין לארם און אויפרעגונג. איצט איז מען בעשעפטיגט מיט די עדות. פון דעם משפט זעהט מען ארויס גאנץ קלאר אז עס האט עקזיסטירט א פארטיי, וואס האט געארבייט פאר דעם הערצאג פון ארלעאן, וועלכער שטאמט ארויס פון דער פריהערדיגער קעניגליכער פאמיליע אין פראנקרייך. מען האט געזוכט פאר איהם שוין א וואהנונג אין פאריז, מען האט זיך געסטארעט צו געפינען פאר איהם אנהענגער אין דער פראווינ'ן און מען האט געזוכט אלע מיטלען ווי אויפצוהאלטען די אויפרעגונג אין פאלק און צו שטארקען די אונצופרידענהייט מיט דער איצטיגער רעגירונג. מען האט געצאהלט מענשען צו 5 פראנק א טאג, זיי זאלען אין די גאסען מאכען לארם און שרייען: עס לעבע די ארמעע! די אלע פאקטען ווייס מען איצט גאנץ גוט, האטש מען האט ניט גענוג בעווייזע.

י. ל.

צייטונגס-שטיממען.

די לעזער פונ'ם „יוד" ווייסען שוין פון פריהריגערע נומערן אז אויפ'ן דריטען קאנגרעס האט ה. דוד טריטש, „וואס איז געקומען פון אמעריקא", געוואלט פארלעגען יודען זיך צו בעזעצען אין ציפערן וואס איז נישט ווייט פון ארץ־ישראל, נאר די דעלעגירטע האבען נישט דערלאזט, אז העהר טריטש זאל קומען צום ווארט און פארלייגען דעם קאנגרעס זיין פלאן; די ציפערנפראגע האט ערוועקט שטארקע ויכוחים כמעט אין אלע יודישע צייטונגען. פון דעם גאנצען ים ארטיקלען, וואס איז איבער די פראגע געשריבען געווארען, האלטען מיר פאר אינטערעסאנט נור דעם ארטיקעל פון ה. מ. ל. ליליענבלום אין „המליץ" נו. 238.

„אונזער פאהן — שרייבט ה. ליליענבלום — איז די נאציאנאלע אידעע. מיר זאגען, אז ארץ־ישראל איז אונזערע עלטערנס לאנד, אונזער נאציאנס וויעג, און אז פרעמדע טיראנען זענען געקומען און האבען מיט'ן פויסט און כח אונזער אייגענטהום נערויבט, מוזען מיר זיך בעמיהען צו בעקומען ערלויבניש פון טירקישען סולטאן און פון די איראפעאישע רעגירונגען, צו בעזעטצען אונזערע עלטערנס לאנד און מיר פערלאנגען נישט קיין פארצוג. מיר ווילען זיך נישט ערווערבען דאס, וואס אנדערע האבען נישט, אדער דאס, וואס מיר האבען קיין מאל נישט נעהאט, נור מען זאל אונז ערלויבען, נישט צו זיין ערגער פון אלע אנדערע פעלקער, וואס יעדער פון זיי וואהנט אין דעם לאנד, וואו זיין נאציאן איז געבוירען געווארען, מען זאל פעררייכטען דאס, וואס די ווילדע טיראנען האבען אין די אלטע צייטען פערדארבען, מען זאל אונז אבגעבען אונזער נאציאנס אייגענטהום.

„טהו נישט יענעם וואס דיר איז נישט ליעב" (מה דעלך סני, לחברך לא תעביד), דאס איז א וויכטיגער כלל אין דער תורה, אהן דעם

„כל-זמן מען איז נאך יונג, פיהלט מען ניט אזוי דעם „שווערען שטיין" די ביטערע נויטה. אז עס געהט שוין אבער קרוב לארבעים און צוואנציג יאהר, די בעסטע יאהר פון לעבען און ארבייט שטעהען שוין פון הינטען, און דו פיהלסט אז ווען ניט די ביטערע נויטה, וואס זויגט אויס דעם מארך פון די ביינער, וואלסטו געארבייט פיעל מעהר און פיעל בעסער (דאס איז דאך נאך פיעל וויכטיגער) — אט דא, ליעבער פריינד, הייבט-אן דער מחבר מקנא צו זיין דעם קלענסטען קליינשטעדטילדיגען קרעמער אפילו...."

* * *

אט אזוי, ליעבער פריינד, רעדט זיך אויס דאס ביטער הארץ מיין בעקאנטער מחבר. איך הער-אויס זיינע טענה'ס, שאקעל מיט'ן קאפ, זיפץ איהם צו, ווי געוועהנליך. העלפען קאן איך איהם טאקי נור מיט א זיפץ, נאר טרייסטען טרייסט איך א הם דאך:

„— ליעבער ברודער! — זאג איך — איך געדענק נאך יונגעל-ווייס האב איך פון אלע בעסטע מתנות אויף דער וועלט געגלוסט נור צוויי זאכען: קאנען לשון-הקודש אזוי ווי ישעיה הנביא און עסען אזוי פיעל קאנדעל-צוקער ווי אהרקע אלי-בערס דעם קרעמערס.. אי, ישעיה'ס לשון הקודש! אי, אלי בערס קאנדעל-צוקער!... ווי זיס האבען מיר אויסגעוויזען אט די צוויי זאכען!... אין א יאהר דרייסיג ארום האב איך זיך ארום געקוקט און דערזעהען אז די קינדערשע תאוה'ס האבען זיך ביי מיר ניט איינגאנצען פערענדערט: ישעיה-הנביא איז מיר אויך איצט ליעב ווי דאס לעבען און קאנדעל-צוקער... ... ווילט זיך טאקי אויך. ד. ה. ניט ממש קאנדעל-צוקער, נאר א שטיקעלע זיסעס רוהיגעס לעבען אהן עגמת-נפש, אהן הארצווייטאג, אהן קלערעניש וועגען א שטיקעל ברויד אויף מארגען... אוי, דאס קלערעניש! עס נעמט דורך לייב און לעבען ווי א פראסט, פון וועלכען עס ווערען פערפרוירען די בעסטע געדאנקען, פערגליווערט די טיעפסטע געפיהלען, און אפילו די טרערען פערלירען זייער היץ און ריינקייט, — ביטער בלייבען זיי יא און שטעכען די אויגען אבער זיי ווערען קאלט און געהען ניט אריין אזוי טיעף אין הארצען און מאכען ניט דאס פרעמדע הארץ ווייכער און ווארעמער... ליעבער ברודער! דו זעהסט, אז איך פערשטעה גאנץ גוט ווי שווער נעביך און ביטער דיר איז, נאר וואס זאל מען טהון? כי לכך נוצ־ת, ווארום אויף דעם ביזטו דאך — זאג איך — בעשאפען געווארען א מחבר. דערפאר אבער האסטו כבוד: מע לייענט דיינע ביכליך און מע לויבט דיך; יונגע לייט, וואס האבען ניט וואס צו טהאן און שרייבען מעשה'לעך מיט גראמען, ווענדען זיך צו דיר און פרעגען עצות. אז דו וועסט דערלעבען דיין פינף-און-צוואנציג-יאהריגען יובילעאום וועט מען דיר אונטערטראגען א שענעם אדרעס מיט א טינטער. דער טינטער וועט זיין א ליידיגער אפילו אונ טינט וועסטו מוזען קויפען פאר אייגענע עטליכע גראשען. דערפאר אבער כבוד ברודער, כבוד!... היינט זוער שמועסט איבער הונדערט מיט צוואנציג יאהר אויף דיין לויה! — גאנץ חברה-קדישא, אלע משכילים פון דער שטאדט, תלמוד-תורה'ניקעס, דער ראבינער... א הספד, א פאראד!... קהל'ישע תכריכים, א ארט צווישען די שענסטע בעלי-בתים און א מצבה מיט א גאנצען „מזרח" אויף איהר — א קארטינע!...

גיין, ברודער-לעב! ניט זיפץ, ניט וויין,
זיי רוהיג און צופריעדען:
עס לעבט זיך שווער, — דערפאר ווי שיין
און פיין בענקען יודען!...

— — — — — — — — — —

אט אזוי, ליעבער רב אבגד, טרייסט איך דעם אומגליקליכען יודישען מחבר. ווי איהר זעהט, איז פאר אונז, דאס איינציגע אויף דער נארישער וועלט — כבוד, און דערפאר דאנק איך אייך טאקי פאר אייערע גוטע ווערטער איבער מיר און מיינע „ליעדליך". גאט זאל אייך געבען געזונד און פרנסה.

ס׳פעטערבורג, 2 אקטאבער 1899. אייער גוטער פריינד

ש. פרוג.

כּלל ווערד פון דער גאַנצער וועלט סדום און עמורה. אַז אַ גערויבטער, אַ נגזל, וועט זיך ווענדען צו עהרליכע מענשען און וועט זיי בעטען, אַז זיי זאָלען זיך אָננעהמען זיין עוולה, און אין דער זעלבער צייט וועט ער אַליין ווערען אַ גזלן און וועט אַנדערע רויבען — וועט מען דאָך איהם אויסלאַכען ! היתּכן ? ער אַליין גזל'ט און בעט, אַז מען זאָל איהם נישט לאָזען גזל'ן ! אויב מיר ווילען, אַז אַנדערע זאָלען אַנערקענען אונזער נאַציאָנאַלע רעכט, מוזען מיר דאָך אַנערקענען אַנדערע נאַציאָנעלע רעכט. די אינזעל ציפּערן געהערט פון אייביג אָן דעם גריכישען פאָלק, וואָס לעבט נאָך ביז'ן היינטיגען טאָג. פונקט ווי מיר זענען פערטריבען געוואָרען פון אונזערע עלטערנס לאַנד, זענען די גריכען פערטריבען געוואָרען פון ציפּערן און ביז היינט איז די אינזעל אונטער אַ פרעמדער רעגירונג. קענען מיר האָבען דעם מוטה צו פערלאַנגען פון דעם פרעמדען פאָלק, אַז עס זאָל אונז געבען די גריכענס אייגענטהום, וואָס איז זיי (די גריכען) אַזוי טהייער, ווי אונז איז טהייער אונזערע עלטערנס לאַנד ? איז אונזער הערץ ניט אויפגערעגט געוואָרען, ווען מיר האָבען געהערט, אַז די דייטשען ווילען זיך ערווערבען אַ האַפען, אָ, ער אַ פראָווינץ אין ארץ־ישראל ! און פאַר־וואָס זאָלען מיר די גריכען טהון היינט, ווען דאָך עטוואָס ליכט און גערעכטיגקייט הערשען אויף דער וועלט, דאָסזעלבע וואָס די טיראַנישע רעמער און ביזאַנטער האָבען געטהון אונזערע עלטערן אין די יאָהרען ווען די וועלט איז נאָך פינסטער געוועזען ! ווי אַזוי קענען מיר איינשלונגען פרעמדע לענדער, בשעת מיר פערלאַנגען נאַציאָן־רעכט ? „טהו נישט יענעם דאָס, וואָס דיר איז נישט ליעב" !....

„יעדער איז מודה, אַז ארץ־ישראל איז אונזערע עלטערנס לאַנד, און מיר מוזען אויך מודה זיין, אַז קפריסין איז די גריכענס."

„שוין אַ ערך פון צווייטויזענד יאָהר שטרעבט דאָס נערויבטע און געפּלינדערטע פאָלק נור צו זיין אייגענטהום, צו זיינע עלטערנס לאַנד, אָבער נישט אַנדערע צו רויבען און פּלינדערן."

אפשר וועלען די קלוגע און ריינע ווערטער פון ה' ליליענבלום, צו וועלכע יעדער וועט מוזען מסכּים זיין, מאַכען אַ סוף פון דער פראַגע, וואָס איז פּלוצלינג ענטשטאַנען און ניט פון לעבען ארויסגערופען געוואָרען.

פ – ק.

בריעף פון ארץ־ישראל.

III.

17 יאָהר עקזיסטירען שוין יודישע ערדאַרבייטער אין ארץ ישראל, אָבער ווי ווייניג ענערגי צו זעלבסטשטענדיגקייט האָבען זיי בעוויזען אין דער גאַנצער צייט. זיי זענען געווען ווי קליינע קינדער, וועלכע האָבען זיך אימער פערלאָזען אַז זייער טאַטע וועט זיי געוויס אַלין פערזאָרגען ! צו וואָס דאַרפען זיי זאָרגען ? עס איז דאַ אַ באַראָן ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר ; עס זענען דאַ חובבי ציון, אַ „יק"א" און זיי וועלען שוין אַלין בעזאָרגען ! מיר דאַרפען נור אַרבייטען, טהון וואָס דער טאַטע הייסט און מיר וועלען זיין גליקליך !... איהר וועט מיר זאָגען, דאָס די קאָלאָניסטען קענען ניט טהון דאָס וואָס זיי וואָלטען געוואָלט אָדער פערשטאַנען, דאָס מען לאָזט זיי ניט !... דאָס איז אָבער ניט אֱמת, ווען נור איין קאָלאָניע, און ווען נאָך מעהר, אַז אַלע קאָלאָניען צוזאַמען וואָלטען מעהר געוואָלט, מעהר געדיינקט פאַר זייער זעלבסשטענדיגער צוקונפט וואָלטען זיי שוין צוריק מיט אַ סך יאָהרען פיעל מעהר געפּועלט און זיכערער געשטאַנען ווי איצט, ווי אַ ראַיה, איצט אַז די קאָלאָניסטען זעהען אַז די זאַך האַלט ניט פריילִיך זענען זיי צום שׂכל געקומען !... איז עס ניט קיין וואונדער דאָס זייט די קאָלאָניען עקסיסטירען, חאָטש זיי האָבען אַזוי פיעל אַלגעמיינע אינטערעסען, זענען זיי נאָך פאַר דער גאַנצער צייט קיין איינציגעם מאָהל ניט צוזאַמען געקומען ? ! איין קאָלאָניע ווייס די צווייטע ניט, איינע קען ניט די אַנדערע, אַזוי ווי זיי וואָלטען געלעבט אויף פערשיעדענע וועלטען, אָדער וואָלטען איינע ביי דער צווייטער די פּרנסה בעדאַרפט אָבשלאָגען. אָבער ווי מען זאָגט : בעסער שפּעטער ווי גאָר ניט ! אונזערע קאָלאָניסטען זענען צום שׂכל געקומען. די פאָרשטעהער פון פּתח־תּקוה, פון גדרה, רחובות און וואַדאַהנין זענען צוזאַמענגעקומען אין ראשון לציון אין בית־עם, וואו מען האָט בעשפּראָכען די לאַגע פון די קאָלאָניסטען און בעשלאָסען ענערגיש צו אַרבייטען כדי צו פערזיכערן זייער עקסיסטענץ און זייער זעלבסטשטענדיגקייט.

און אין פיעל, זעהר פיעל פּרטים קענען די קאָלאָניסטען פערבעסערן זייער לאַגע דורך דעם אייגענעם ווילען. אין אַלע לענדער ליידען די קאָלאָניסטען דורך דעם וואָס ניט זיי אַליין פערקויפען זייערע פּראָדוקטען און קומען אָן צו פערמיטלער, אַלדינג פערקויפען אונזערע קאָלאָניסטען דורך דריטער אָדער פירטער האַנד און אין יעדער האַנד מוז זיך דאָך אויך אַ ביסעל צוקלעפּען. אויף דעם אופן קומט אָן דעם קאָלאָניסטען אַ סך ווייניגער וויפיעל ער וואָלט געקאָנט בעקומען אָהן די פערמיטלער, אַז ער וואָלט אַליין געשטאַנען אין פערבינדונג מיט דעם קויפער. צו דעם צוועק זענען אין אַלע לענדער פון דער וועלט געגרינדעט געוואָרען פעראיינען און געזעלשאַפטען פון בויערן צו פערקויפען די פּראָדוקטען דירעקט אָהן פערמיטלער. נאָר ביי אונז אין ארץ ישראל, האָטש מיר האָבען אַזוי פיעל געבילדעטע קאָלאָניסטען איז מען איצט, אַזוי שפּעט, נאָך 17 יאָהר פון אַרבייט געקומען צו אַזאַ פּראָסטער זאַך.

צום ביישפּיעל, די קאָלאָניסטען פערקויפען מאַנדלען צו 20 פּיאַסטער דאָס ראָטעל און די פערמיטלער פערקויפען זיי אין שטאָדט צו 24. קענען די קאָלאָניסטען זיך ניט צוזאַמענשמועסען, ארויסשיקען פּראָבעס און אַליין פערקויפען ?

און דאָס וואָס ס'איז מיט די מאַנדלען, איז אויך מיט האָניג, מיט אתרוגים א. ד. ג. איהר ווייסט, דאָס אין אַלע בלעטער זענען געווען מודעות פון אַ ארץ ישראל סוחר דאָס ביי איהם איז צו קויפען אתרוגים פון עקרון, ראשון לציון און איהר ווייסט דאָס איהר האָט קיין אתרוג פון די קאָלאָניען געהאַט ? ווי גוט עס וואָלט געווען אַז די קאָלאָניסטען וואָלטען זיך בעצייטען צוזאַמענריידען און אויסקומען אָהן פערמיטלער און שיקען דירעקט אין דער וועלט זייערע אתרוגים, אָדער אַלע זאָלען שיקען פון זיך איין אייגענעם מענשען ! אָבער דאָס איז ניט דער עיקר ; די הויפּטזאַך איז מיט די ווינען. איהר ווייסט אַז אַ גרויסע טהייל פון ווין ווערד ניט פערקויפט און בלייבט אין די קעלערס פון ארץ ישראל ; דער באַראָן נותנט שוין מעהר ניט ; ער איז איצט אויך פּראַקטיש געוואָרען און זאָגט דאָס ער וועט געבען פאַר די טרויבען ווי פיעל ער וועט לייזען פאַר די ווינען ! און ווען אַזוי, איז שלעכט !

— איין אומגליק, אַ צרה ווען עס טרעפט דעם מענשען פיהלט עס זיך פיעל מעהר, פיעל שטאַרקער ווי אַ גליק, ווי אַ שמחה. דאָס איז ביי יעדען איינצעלנען, אַזוי ווי אויך ביי גאַנצע געזעלשאַפטען, קהילות. די יעצטיגע, אונבעשטימטע לאַגע פון אונזערע קאָלאָניסטען אין די וויינבוי־קאָלאָניען אין ארץ ישראל האָט אַלעמען בעוועגט צו אַרבייט ; מען האָט אָבגעאַרבייט זיבעצעהן יאָהר, אַזוי פיעל געליטען פון ליידען, שמערצען ; פיעלע האָבען גרויסע סומען געלד פערלוירען און וואָלטען דאָך נאָך דעם אַלעמען זיך יעצט גליקליך געשעצט דאָס זיי לעבען אין ארץ ישראל ; דאָס זיי האָבען געהאָלפען אויפבויען, אויפלעבען אונזער טהייערעס הייליגעס פאַטערלאַנד ; געהאָלפען אויפשטעלען די שענע, פּראַכטפאָלע קאָלאָניען, מיט די רייכע וויינגערטנער א. ז. וו. און זענען שוין יעצט נאָך 17 יאָהר פּלאַגע און אַרבייט אומשטאַנד רוהיג צו אַרבייטען און זייער זעלבסטשטענדיגען עקסיסטענץ צו האָבען ! — מעהר וואָלטען זיי גאָר ניט פערלאַנגען ! מען האָט זיי געהייסען פּלאַנצען, האָבען זיי געפּלאַנצט ; מען האָט זיי געהייסען אויסבריינגען די סאָרטען, אַנברייניגען אַנדערע, האָבען זיי דאָס אויך געטהון — איצט ? ווען די קעלערס האָבען שוין די פיינסטע ווינען, די גוטע קאָניאַקען, ווערמוט, זיסע ווינען, פון וועלכע אַלע פאַכמענער אין רוסלאַנד, דייטשלאַנד, ענגלאַנד און פראַנקרייך האָבען אויסגעדריקט די בעסטע מיינונגען — מעלדעט מען דאָס די ווינען געהען ניט ! מען מוז אַראָבוואַרפען די פּרייזען פון די טרויבען !

פאַר וואָס די ווינען געהען ניט אין אייראָפּאַ ? — קענען די קאָלאָניסטען ניט וויסען ; ווי מען הערט, געהט אין ענגלאַנד דער קאָניאַק

זעהר גוט, אַנדערע זאָגען דאָס די חברה כּרמל מאַכט אויך ניט קיין שלעכטע געשעפטען. די קאָלאָניסטען ווייסען אָבער וואָס אַרום זיי קומט פאָר, וואָס עס איז פאַר זייערע אויגען.

זיי ווייסען צום ביישפּיעל, דאָס צוריק מיט אַ פּאָר יאָהר ערשט האָבען זיי פאַרגעגעבען פאַר וואָס מען זוכט ניט צו פערקויפען קיין ווייִן אין מצרים, אין אַלעקסאַנדריען? מען האָט זיי דאַן געענטפערט, דאָס עס איז דאָרט אונמעגליך; אַ בעוויִיז, מען האָט נעמאַכט צוריק מיט אַ יאָהר פיער אַ דעפּאָ און מען האָט גוט דערלייגט צו איהם, און איצט? פער צופאַל האָט זיך אונטערגעדרייט אַ פעהיגער יונגער מאַן און ער זעצט אָב ווייִן מעהר ווי פיעל אַנדערע גרויסע חברות!... זיי זעהען ווייטער אין לאַנד, אין יפו ברייגנט מען אַריין ווייִן פון סמירנע, עס זענען דאָ צוויי ווייִן געשעפטען אין יפו און ירושלים און קיינער וויל ניט אין די געשעפטען קויפען: ווער פון די שטעדט וויל ראשון'ר ווייִן טרינקען מוז דורך זיינעם אַ פריינד בעציעהען עטליכע פלעשער דירעקט פון קעלער; דאָס גלייכען איז אין גאַנצען אָריענט, אין סיריען, אין טערקיי.

די קאָלאָניסטען זעהען אַז אַזוי קען ווייטער ניט געהען און די זאָרג פאַר זייער ווייִן האָט זיי בעוואויגען זיך צו פערזאַמלען אום צו בעראַטען וואָס צו טהון?

ווען עס האַנדעלט זיך אין דעם צו פערקויפען ביליגער די ווייִנען קענען נור זיי אַליין עס בעסער דורכמאַכען; ווייל די קאָלאָניסטען ברויכען קיין פערדינסט און קיינע דיווידענדען — זיי ווילען צופריעדען זיין, ווען די ווייִנען ווילען זיך אויסקויפען די פרייזען פון די טרויבען מיט די הוצאות; מעהר ברויכען זיי ניט! ווענינגסטענס פיר דער ערשטער צייט ביז דאָס געשעפט וועט זיך איינפיהרען. ווען עס האַנדעלט זיך ווע־גען דעם צו האָבען טרייע מענשען, טרייע אַרבייטער, קענען זיי ווידער נור אַליין זיך שאַפען, ווייל נור זיי פיהלען ווי ווייט זייער גאַנצע צוקונפט איז אָבהענגיג פון דעם אָבזאַץ פון זייערע ווייִנען!

צוליעב דעם האָבען זיך אַלע אונזערע קאָלאָניסטען פעראייניגט און האָבען מיט הילף פון עטליכע פריוואַטמענער צוזאַמענגעמאַכט איין פאָנד פון 15 טויזענד פראַנק און זיך געווענדעט צום באַראָן מיט דער ביטע זיי צו ערלויבען אַליין אין די פרייע שטעלען, וועלכע זענען נאָך פון בעזונדערע געזעלשאַפטען ניט פערנומען, דעם ווייִנפערקויף איינ־צופיהרען.

מען האָט אויסגעקליבען אַ בעזונדערע קאָמיטע פון עלף פערזאָן, פון פאָרשטעהער פון אַלע קאָלאָניען מיט דעם פאָרזיין אין ראשון לציון. די וואָך איז דער פּלאַן מיט דער ביטע דורך דער אַדמיניסטראַציאָן אי־בערגעגעבען געוואָרען דעם באַראָן.

עס איז צו האָפען און צו ווינשען דאָס דער דאָזיגער סימפּאַטי־שער שריט פון אונזערע קאָלאָניסטען זאָל פון דעם נדיב מיט פרייד אָנ־גענומען ווערען! ער וועט אין דעם נאָך אַ מאָהל די געלעגענהייט האָבען זיך צו איבערצייגען ווי ערנסט די קאָלאָניסטען שטרעבען צו דעם, זיי זאָלען זייער עקסיסטענץ אויף אַ זיכערן און זעלבסשטענדיגען יסוד אַוועק־שטעלען; יעדערער זאָל קענען לעבען פון זיין אייגענער יגיעת כפּו און ניט פון נדבות. ווען פיעל האָבען נאָך ביז איצט קיין זעלבסטשטענדיגע עקסיסטענץ זיך ערוואָרבען איז עס אויף קיין פאַל ניט זייער שולד און ניט די שולד פון אונזער לאַנד, פון ארץ ישראל! צו די פיעל צענדלי־גער בעווייזע וואָס מען קען איבערצייגען די ריכטיגקייט פון דעם פאַקט, קען מען אויך צוגעבען די לעצטע בעוועגונג, דעם לעצטען שריט, וועלכע אונזערע קאָלאָניסטען האָבען יעצט געמאַכט!

און יעצט ווען איך בעטראַכט גוט די גרויסע רעזולטאַטען וועלכע דער שריט פון אונזערע קאָלאָניסטען קען ברייגנען פאַר דער מאָראַלי־שער אונד גייסטליכער ענטוויקלונג פון אונזערע קאָלאָניען אין ארץ ישראל — ווער איך פול פון פרייד און האָפנונג.

דער אַלטער פּאַלעסטינעץ.

בריעף צו מיין עלטער באָבע.

באָבוניו טייערע!

דו בעטסט ביי מיר דיר שרייבען וואָס זאָגען עפּיס גוים איבער אונז אין דער גרויסער וועלט.

— דו דרעהסט דיך דאָך אַרום און דער גרויסער אומגעהויער גרוי־סער וועלט — שרייבסט דו מיר — ובכן, הערסט דו דאָך אַלערליי מיני רייד און ווייסט דו דאָך וואָס זאָגען טאַקע די גרויסע לייט פון דיינע שענע חברים איבער אונז יודען?

— זיי האָבען אונז פיינד - שרייבסט דו מיר ווייטער — דאָס ווייסען מיר דאָך שוין פון לאַנגע צייטען. אַנדערע געהען ניט אַזוי ווייט; זיי האָבען אונז פּשוט ניט ליעב. נו, דאָס איז אונז אויך ניט אומבע־קאַנט.

נאָך מעהר באָבוניו טייערע, ביסט דו נייגעריג צו וויסען, אויב עס זענען פאַראַנען אַזעלכע גוים וואָס האָבען אונז ניט פיינד.

און די אַלע צוזאַמען וואָס זאָגען זיי? דאָס הייסט: מה יאמרו הגוים? דו זאָגסט, באָבוניו טייערע: איך שרעק מיך ניט איבער פון זיי־ערע רעד. צי זענען זיי שרעקליכע שונאי ישראל, צי זיי זענען פּשוטע נישט־ליעבהאָבער פון יודען, צו אפילו אהבת ישראל על לשונם, זייער צונג איז אָנגעפולט מיט ליעבשאַפט צו יודען, — דאָס אַלעס שרעקט מיך ניט איבער. אָבער עס איז דאָך גאַנץ נאַטירליך אַז ווען זיי זענען זיך עוסק מיט אונז, קענען מיר דאָך ווילען וויסען מה בלבם? וואָס טהוט זיך ביי זיי און הארצען? אָדער, לכל הפּחות, ווייניגסטענס, מה בלשונם? וואָס פאַר אַ מין נעדאַנקען לאָזען זיי אַרויס פון מויל?

עס האָט זיך געמאַכט, באָבוניו טייערע, אַז טאַקע ערשט נעכטען האָט מען מיר אַריין געשיקט אַ ביכעל. דער שרייבער איז אַ פראַנצויז און ווי דיר איז בודאי בעקענט, איז מען יעצט אין פראַנקרייך שטאַרק פאַרעוסקט מיט די יודישע קינדער. עס איז פאַראַן אַ סך פראַנצויזען וואָס זענען ניט צופריעדען וואָס מע קען מעהר יודען ניט שפּייען אין פּנים.

ובכן, האָט זיך געפונען אַ פראַנצויז - מע רופט איהם מיט דעם נאָמען אַנרי דאַגאַן - וואָס האָט גענומען אויף זיך אויספרעגען ביי גרויסע לייטען:

ערשטענס: וואָס איז דער מקור פון שנאת ישראל? צווייטענס: צי איז דאָס אַ אמונה זאַך, דאָס הייסט, צי מע האָט פיינד יודען ווייל זיי גלויבען אין גאָט אַנדערש ווי אַנדערע פעלקער; צי איז דאָס אַ פעלקער־פראַגע, דאָס הייסט, צי קוקט מען אויף אונז שלעכט ווייל מיר זענען אַ בעזונדער פאָלק! אָדער צי איז דאָס אַ עקאָנאָמישע פראַגע, דאָס הייסט, צי וואַרפט מען אויף אונז אַ בייזען קוק ווייל מיר ווילען עסען און טרינ־קען גלייך מיט אַלע מענשען? דריטענס: וועלכע מיני מענשען האָבען זיך גענומען אויף די יודען און וואָרום מישען זיך ניט אַריין אין דער זאַך די אַרבייטער וואָס לעבען אויף שכירות אָדער וואָס שטאַרבען פאַר הונגער? פערטענס: וואָס לעגען פאַר די שונאי־ישראל געגען די יודישע קינדער? פונפטענס: וואָס־זשע וועט שוין אַרויסקומען אַז די שונאי־ישראל ווילען טאַקע אויספיהרען? זעכסטענס: וואָס וועט זיין ווייטער מיט דעם שנאת־ישראל?

אויף די אַלע שאלות וואָס אונזער פראַנצוזיקעל האָט דאָ אַוועק געשטעלט האָט שוין אונזער בעקאַנטער פון לאַנג געענטפערט. אחשורוש'ס מיניסטער האָט ניט געמאַכט קיין לאַנגע רעדעס. ער האָט גלייך אַ זאָג געגעבען, אין קורצען: ישנו עם מפוזר ומפורד: עס איז פאַראַן אַ פאָלק צושפּרייט און צוזייעט; ודתיהם שונות מכל עם: און זייערע געזעצען זענען אַנדערש ווי ביי אַלע אַנדערע פעלקער.

דער הערר עדמונד פּיקאַר איז ניט אחשורוש'ס מיניסטער; אָבער ער איז דאָך ניט ווי ווער ס'איז. ערשטענס, איז ער אַ סענאַטאָר אין בעל־גיען; דערצו נאָך אַ פּראָפעסאָר אין בריסעל. דער הערר עדמונד פּיקאַר איז, אם כן, אי אַ פּאָליטיקער, אי אַ געלערנטער.

נו, ווילסט דו וויסען, באָבוניו טייערע, וואָס דער פּאָליטיקער או דער געלערנטער דיינקט וועגען יודען?

הער אַ מעשה.

וואס איז דער מקור פון שנאת־ישראל? — ווייל יודען גנוגען זיך ניט צו וואהנען צווישען די פעלקער, נאר ווילען דערצו אויך זיי בעראבעווען און בעגזלנען. נאך מעהר, די יודליקליך גלוסט זיך נאך לעמוד בראש, זיין פאליטישע און פריוואטע פיהרער פון די פעלקער, האבען איין איינפלוס אויף דער אַרישער ציוויליזאציע.

אונזער ליעבער פראפעסאר הייסט ניט המן; ער הייסט עדמונד פיקאר. המן האט געזאגט: ודתיהם שונות מכל עם. נאר דאס איז געווען המן'ס שפראכע, אמאליגצייטיגע שפראכע. אז מע איז א היינטיגצייטיגער פאליטיקער און דערצו נאך א געלערענטער איז עפיס ניט שעהן רעדען פון דת. היינט הייסט דאס פסיכאלאגיע, חכמת־הנפש. אנשטאט צו זאגען ודתיהם זאגט מען: זייער פסיכאלאגיע. נו הייסט עס אזוי, עס גיבט אויף דער וועלט בני שם און בני יפת. די בני יפת הייסען, אויף היינטיגער שפראכע: א ר י ע ר, און די בני שם — ס ע מ י ט ע ן. די סעמיטען, דאס זיינען מיר, די יודען; די אריער, דאס זיינען זיי, די גוים. נו גוט! ובכן, ודתיהם... ניין... זייער פסיכאלאגיע (אזוי זאגט דער ליעבער הערר פראפעסאר עדמונד פיקאר אויף אונז יודען) איז אנדעריש ווי די פסיכאלאגיע פון אלע אנדערע פעלקער, הייסט עס, מיר, יודען, האבען אַן אַנדער מוח. אַנאַנדער שכל; מיר דענקען אנדעריש, מיר טהוען אנדעריש, מיר פיהלען אנדעריש ווי די ארישע פעלקער. וואס־זשע קומט ארויס דערפון? — דערפון קומט ארויס אז ווי באלד נור א יוד נעמט עפיס אריין אין די הענד פארענדערט ער עס אויף א בעזונדערען אופן און דאס צובייזערט דעם אריער, און ברייננט איהם אריין און כעס.

נאך דער שיטה נאך קומט אויס אז א יוד ווערט למשל א דעפוטאט מאכט ער געזעצען צו בייזערען די אריער. אביסעל איז טאקע די זאך אמת. מיר האבען, למשל, טאקע געזעהען א יודען אין פראנקרייך אריינפיהרען אין פראנצעזישען ספר־המשפטים די הלכות־גטין. איבערהויפט איז קיין ספק ניט אז דער רוח־ישראל איז נישט ווי דער רוח־העמים. זעלבסטפערשטענדליך, אז די יודען ווילען מנהיג זיין די פעלקער, פיהלען זיך דיזע לעצטע ניט זעהר אנגענעהם.

מיר ציוניסטען, זענען גאנץ מסכים דערצו. אבער מיר זאגען אז אנשטאט צו פיהרען אנדערע פעלקער דארפען מיר זיך אונז אליין מנהיג זיין, ווערען אליין א פאלק. שוין אכטצעהן הונדערט יאהר זיינען מיר אין גלות. ביז וואנען מיר האבען זיך בעגנינט זיין יודען, גלות־יודען, איז די פעלקער גאנץ גענוג געווען אונז מכבד זיין מיט זייער רגשי בוז וחרפה. אבער ווען מיר יודען האבען געוואלט ווערען מענשען גלייך מיט זיי, דעמאלט האבען זיי שוין אויפגעהערט פשוט קוקען אויף אונז מגבה; דעמאלט האבען זיי שוין טאקע אויף אונז שטארק זיך צובייזערט.

נו, אז מיר זיינען געווארען מענשען האבען מיר אנגעהויבען פיהלען אין זיך אלע מענשליכע געפיהלען, אלע מענשליכע פעהיגקייטען. אין דעם יודישען פאלק ליגט בעהאלטען פיעל כחות, פיעל קרעפטען. דאס יודישע פאלק האט ניט אויפגעהערט צו זיין א פאלק, נאר זיינע נאציאנאלע קרעפטען זענען געלעגען פערגראבען אין איהם אליין, אונטער דעם קאלטען שניי פון דעם גלות־ווינטער. נאר אזוי ווי דער קערען אונטער דעם שניי ווערד ניט פערפוילט, אזוי זענען אויך אונזערע נאציאנאלע כחות ניט פארדארבען געווארען; זיי זענען נור געלעגען בעהאלטען אונטער דעם שניי. און ווי נאר די זון האט א קוק געטהון און דער שניי איז א ביסעל צוגאנגען, האבען אונזערע כחות אנגעהויבען ווידער וואקסען. אבער, די כחות וואקסען אין פרעמדע פעלדער, צווישען אנדערע נאציאנען און דארטען זענען פאראן אויך אנדערע כחות וואס ווילען ארויס, ארויסשפראצען, אויסוואקסען.

ומהאי־טעמא זעהען מיר אז אפילו גרויסע געלערנטע צווישען די פרייע פעלקער שטעהען אויף קעגען אונז.

די רפואה צו דער מכה איז אז יודען זאלען איבערטראגען זייערע כחות, זייערע יודישע נאציאנאלע אייגענשאפטען, זייערע גרויסע פעהיגקייט אויף זייער אייגען פעלד.

אונזער ליעבער הערר פראפעסאר עדמונד פיקאר איז דערצו ניט מסכים. נאך איהם נאך איז דאס נישט קיין תכלית פאר די פעלקער לאזען יודען א פאלק ווערען מיט פעלקערליכען לעבען. ער וויל נאר מע זאל ניט צולאזען יודען צום פאליטישען לעבען פון די פעלקער.

אויף פשוטען נישט פראפעסארשען לשון הייסט עס אריין ווארפען יודען צוריק אין זייער גלות, צוריק צונעהמען ביי זיי די רעכטע וועלכע מע האט זיי געגעבען. ער פאדערט ניט להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. עס איז גענוג פאר איהם אז מע וועט האלטען די יודען פון דער ווייטענס, מע וועט זיי ניט צולאזען צו דער מדרגה פון בירגער, פון אזרחים.

אין אמת'ן הייסט עס אז ווי באלד מע וועט יודען ניט לאזען וואקסען וועט מען שוין ניט מורא האבען פן ירבה.

זעלבסטפערשטענדליך, אונזער הערר פראפעסאר זארגט זיך שטארק פאר די פעלקער; מיר־זשע יודען, אין דעם וואס אונז בעגעהט, מאכען איהם גאנץ ווינציג דאגות.

זעלבסטפערשטענדליך ווידער, אז מיר יודען דארפען פאר זיך דאגה'ן, דארפען אונז זעלבסט פערזארגען.

הונדערט יאהר נאך דער פראנצעזישער רעוואלוציע; הונדערט יאהר נאך דעם ווי פראנקרייך האט געגעבען בירגער־רעכטע אונזערע פראנצויזישע ברידערליך, — אט זאגט מען זיי ווייטער: צא מזה ישראל! געה אויס. דאס הייסט, נישט דוקא אוועק געהען אין גאנצען.

לעת עתה וועט גענוג זיין אז ישראליק וועט פאלען פון זיין מענשליכער מדרגה און וועט ווערען אן'אמאליגער יודלעק, אהן רעכטע, אהן גלייכהייט, אהן ברודערשאפט.

און נאך דעם אלעמען, זעהסטו, באבוניו טייערע, אז מיר זיינען טאקע גערעכט. אום דאס יודישע פאלק זאל קענען וואקסען דארף ער וואקסען אין איין אייגענעם פעלד.

דערפון וועלען מיר נאך שמועסען.

זיי געזונד ווי עס ווינשט דיר דיין שמואליק.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

עס איז יעצט שטיל, עס איז ניטא קיין לעבען, שרייבט מען אונז פון די קליינע יודישע שטעדטליך; נעמיראוו (פאדאל. גוב.), רעגאלא (קאוונ. גוב.), לינעץ און נאך אנדערע. און שולדיג אין דעם שטילקייט אין יודישען לעבען זענען די גרויסע בלאטעס וואס שטעהן דארט פון סכות אן, קלאגט זיך דער קארעספאנדענט פון לינעץ. יעצט איז שוין נאך חנכה, די בלאטעס הערען ניט אויף, די הויפט יודישע פרנסה אין די קליינע שטעדטליך, די ירידען, וואס שטעלען זיך איין טאג אין דער וואך, זענען איצטער אויך שוואך, ווייל ווער וויל עס קומען אויף א יריד וואו עס איז ניט אריין און ניט ארויסצופאהרען. עס איז שטיל אויף דער גאס, מען זעהט ניט קיין לעבעדיגען מענש, קיינער וויל ניט געהן אין דער בלאטע ביז איבערען גארטעל און פאהרען מיט פערד איבער די בייכער. שטיל... מען הערט מעהר ניט קרעכצען אדער געניצען פון א פערבלאנזעטען אין גאס, א מאל הערט מען אויך א גרויס געשריי פון א חזיר אדער א קעלביל וואס ווערט דערטרונקען אין בלאטע און קיינער וויל זיך ניט איינשטעלען דאס לעבען געהן ראטעווען. —

גוטע געשעפטען מאכען איצט אין די שטעדטליך די וואסערפיהרער. זיי העכערען די פרייזען פון וואסער ווי די קוילען־הענדלער די פרייזען פון די קוילען אין די גרויסע שטעדט, מען טאר זיך גאר מיט זיי ניט דינגען, באלד ווייזען זיי אן אויף דער גרויסער בלאטע און מען מוז זיי געבען וויפיעל זיי פערלאנגען.

נאך פאר א יאהר זומער האבען די לינעצער בעלי־בתים געוואלט מאכען טראטוארען פון ברעטער, מען זאל קענען געהן אין דער צייט פון די גרויסע בלאטעס וואס שטעהן דארט זעקס חדשים אין יאהר, נאר עס איז וועגען דעם געווארען א גרויס מחלוקת צווישען חסידים מיט משכילים.

די משכילים האבען פערלאנגט אז דעם טראטואר זאל מען לעגען אין דער ברייט מיט צוויי ברעטער און די חסידים האבען געשריגען אז עס איז גענוג נור איין ברעט, כדי די משכילים — די היינטוועלטיגע יונגע לייט זאלען ניט קענען געהן געארעמט מיט די ווייבער, גענוג פון

זייערטוועגען אז זיי שפּאַצירען בּפרהסיא יעדען שבּת ווען עס איז טרוקען, זאָגען זיי. און דערווייל איז קיין שטאָדט־טרעטואַרען ניטא, מען קען ניט אַרויסגעהן אין גאַס, און מען בעט אויף פּרעסט ווי עהרליכע יודען אויף משיח'ן.

דערפאַר איז אין ווילייקע (ווילנ. גוב.) אַ גאַנץ יאָהר פּרעסט, ניט אויף דער גאַס, נאָר אין די הסידישע הערצער וואָס זענען פערפראָרען און קאַלט צו דעם הייליגען ציוניסטישען געדאַנק.

ווי מען שרייבט פון דאָרט דעם „המליץ" האָט זיך דער גוטער יוד (וועלכער?) דערוואוסט, אַז אין ווילייקער ישיבה האָט זיך אַריינגעכאַפּט, ר"ל, די אידעע פון ציוניזם. גענומען האָט ער דאָס דערפון, וואָס מען האָט מיט די קינדער אָנגעהויבען לערנען תּנ"ך. דער רבּי האָט אַרויס געגעבען אַ גזר אַז מען זאָל פערמאַכען די ישיבה, דערווייל איז דער מלמד וואָס האָט געהאַט דאָס אומגליק דאָרט צו לערנען תּנ"ך, געבליבען אָהן ברויט, און ווען ער האָט זיך פאַר די חסידים אָנגעהויבען צו קלאָגען אויף זיין שלעכטע לאַגע, איז ביי זיי געבליבען אַז דער מלמד זאָל פאָהרען צום רבּי'ן בעטען מחילה אויף זיינע זינד און איהם צוזאָגען מעהר ניט צו לערנען תּנ"ך. —

עס ווערד באמת קאַלט אין יעדען יודיש האַרץ הערענדיג אַז צווישען יודען קומען נאָך פאַר אַזוינע זאַכען.

אין וואַרשא איז שוין לאַנג קאַלט און די דאָרטיגע אָרומע לייט ווילען אפילו איצט אויך ניט וואָהנען אין די ביליגע הייזער וואָס ה' וואַוועלבערג האָט פאַר זיי געבויט.

נאָך מיט עטליכע חדשים צוריק האָט די „הצפירה" אויפמערקזאַם געמאַכט אויף אַ זעלטענעם פאַקט, מיט וועלכען מיר רעכענען ניט פאַר איבריג צו בעקענען יעצט אונזערע לעזער, ווייל די פראַגע וואָס די צייטונג האָט דאַן געשטעלט איז נאָך עד היום ניט פאַרענטפערט געוואָרען.

ווי עס איז יעדען בעוואוסט אין וואַרשא, האָט דער דאָרטיגער יודישער באַנקיר ה' וואַוועלבערג געשענקט 300,000 רובל אויף צו בויען הייזער מיט ביליגע וואָהנונגען פאַר ניט קיין פערמעגליכע איינוואָהנער אָהן שום אונטערשיעד, יודען אָדער קריסטען. דאַכט זיך אַז פיעל אָרומע יודען וואָלטען מיט דאַנק בעדאַרפט זיך אָנהאַפּען אָן די ביליגע וואָהנונגען ווייל די שווערע לאַסט פון דירה־געלד אין וואַרשא ליגט ניט נור אויף אָרומע לייט נאָר אויף יעדען, ווייל דירה־געלד טרעפט אָן כּמעט אַ האַלבע הוצאה און בּכלל געפינען זיך אין וואַרשא צעהנערטויזענטער ניט קיין פערמעגליכע יודען, וואָס נייטיגען זיך אין ביליגע וואָהנונגען וּבפרט נאָך אַזוינע ליכטיגע טרוקענע מיט אַלע בעקוועמליכקייטען ווי ה' וואַוועלבערגס הייזער זענען. מען האָט אפילו דאָרט ניט פערגעסען אויסצובויען אַ סכּה פאַר יודישע איינוואָהנער, און וואָס לאָזט זיך יעצט אויס, אַז שוין הונדערט קריסטען האָבען געבעטען דאָרט וואָהנונגען און פון יודען נור איין־און־איינציגער.

פון דער צייט אָן איז שוין אַוועק דער זומער, יעצט איז שוין ווינטער און די אָרומע יודען ליגען ווינטער אין די נאַסע קאַלטע וואָהנונגען וואָס די וואַרשאַווער שפּעקולאַנטען האָבען גיך, אויף הינערשע פיסליך אויסגעבויט. פאַר אַזוינע דירות צאָהלען זיי גענוג טייער, און וואַוועלבערגס ביליגע ליכטיגע טרוקענע וואָהנונגען ווילען זיי ניט. —

היינט געהט ערקלערט אַזאַ רעטעניש? ווער קען פערשטעהן די אורזאַכען דערפון?

נאָר אַזוי ווי יעדע זאַך קומט ניט אָן קיין אורזאַכע, ווילען מיר גלויבען אַז אויך אין דעם זענען דאַ געוויסע אורזאַכען. אפשר דערפאַר ווייל וואַוועלבערגס ביליגע וואָהנונגען זענען ווייט פון יודען.

דרייפוס רייזט אַרום אין אָרלאָווער גובערניע.

די צייטונג „אר. וו." שרייבט: איינער וואָס איז געפאָהרען אין ערשטען קלאַס אויף ריגא־אָרלאָווער באַהן האָט געבעטען דעם קאָנדוקטער ער זאָל איהם שיקען דרייפוסען וועלכער געפינט זיך אין צווייטער קלאַסע, דער קאָנדוקטער איז אַריין אין וואַגאָן, וועלכער איז פול געווען מיט פּאַסאַזשירען און האָט געפרעגט: „ווער איז דאַ הער דרייפוס?" אין ווינקעל איז געזעסען אַ הויכער מאָגערער הער און האָט זיך אָנגערופען „איך". צווישען עולם איז באַלד געוואָרען גרויס ענגשאַפט, יעדער האָט געוואָלט אָנקוקען דרייפוסען. ער האָט זיך געלאָזט געהן אין ערשטען קלאַס, מען איז איהם אויך אָהין נאָכגעגאַנגען. אין דער צייט האָט זיך דער צוג אָבגעשטעלט אויף אַ סטאַנציע וואו עס איז באַלד אַרויס אַ קלאַנג אַז דרייפוס פאָהרט מיט דעם צוג, מען האָט באַלד אַרומגערונגעלט דעם וואַגאָן און פיעל יודען זענען מיט געפאָהרען מיינענדיג אַז אין וועג וועלען זיי האָבען דאָס גליק איהם צו זעהן. נאָר שטעלט אייך פאָר זייערע לאַגע אַז ווען זיי זענען אָפּגעפאָהרען פיער סטאַנציעס, האָבען זיי זיך דערוואוסט אַז עס איז אַ „פאַלשער דרייפוס". ווי עס האָט זיך נאָכהער אויסגעוויזען וואָהנט אויף דער סטאַנציע דובראָווקאַ איינער וואָס איז זעהר עהנליך צו דרייפוסעס בילד און דערפאַר האָט מען איהם גערופען דרייפוס.

אומגליקליכער דרייפוס! די צייטונגען לאָזען איהם ניט אָב אויף קיין מינוט און הערען ניט אויף עד־היום צו שפּייזען זייערע לעזער מיט דרייפוסען.

ווי מען שרייבט דער צייטונג „ראָססיאַ" פון יעקאַטערינאָסלאַוו האָט „פרידניעפּראָווסקע קריי", נאָך דרייפוסעס פּראָצעס, פערלוירען כּמעט אַלע אַבאָנענטען.

היינט ווי זאָל ביי די צייטונגען דרייפוס ניט ליעב זיין און טייער. זאָל זיין פון אַ נאָכגעמאַכטען דרייפוס, אַבי מען זאָל האָבען מיט וואָס צו שטאָפּען דעם עולם. — אמת.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — דאָס ראַטהויז פון וויען דריקט אונזערע ברידער מיט אַלע מיטלען. יודען ווערען אַרויסגעשטויסען פון אַלע שטאָדט־עמטער; קיין שטאָדט ארבייט וויל מען זיי ניט געבען, צו קיין פאָדראַד לאָזט מען זיי ניט צו; די יודישע קינדער אין די שטאָדט שולען ווערען בעליידיגט אז"וו. דאָס רוב פון די וואָס זיצען אין ראַטהויז זענען אַנטיסעמיטען און זייער פיהרער איז דער בעוואוסטער צורר־היהודים ד"ר לועגער. יעצט איז דאָרט פון די אַנטיסעמיטען פאָרגעלעגט געוואָרען אַ פּראָיעקט, דעם פּלאַץ אין וויען וועלכער הייסט „יודען פּלאַץ" זאָל מען אַ נאָמען געבען „לועגער פּלאַץ". וויענער יודען וועלען אַלזאָ האָבען אַ עוויגען אָנדענקען פון זייער ביטערען שונא..

— אַדוואָקאַט ד"ר לעאָפּאָלד קאָהן אין וויען האָט דען 29 נאָיועמבער אָנגעהויבען האַלטען פאָרלעזונגען וועגען די תּנאים וואָס האָבען געלעבט אין דער צייט פון צווייטען בית־המקדש. די פאָרלעזונגען זענען אין אָוועגד, אין יעדער, ווער עס וויל קומען הערען, בעקומט אומזאָנסט אַ בילעט.

— אין פּראַגער אוניווערזיטעט האָבען די סטודענטען ווידער בעליידיגט דעם פּראָפעסאָר מאַסאַריק, וועלכער האָט זיך אָנגענומען פאַר יודען און אין זיין (פערבאַטען) שריפט אַרויסגעוויזען אַז די בלוט־בעשולדיגונג פון פּאָלנאַ איז פאַלש. בשעת דער פּראָפעסאָר איז אַריינגעגאַנגען האַלטען אַ פאָרלעזונג האָבען די אַנטיסעמיטישע סטודענטען אָנגעהויבען שרייען: אַראָפּ מאַסאַריק! אַוועק! איהר האָט זיך אַלע פערקויפט צו די יודען! — דעם יורישען קאָרעספּאָנדענט פון דער „רייכשער טאַגעבלאַט" האָבען די אַנטיסעמיטען אַרויסגעוואָרפען פון אוניווערזיטעט. — דער רעקטאָר האָט פאָרגעלעגט דעם פּראָפעסאָר מאַסאַריק, ער זאָל ביז ניי־יאָהר ניט קומען האַלטען פאָרלעזונגען, כּדי עס זאָלען ניט אַרויסקומען קיין סקאַנדאַלען.

— הגם דער מיניסטער האָט אַזוי הייליג פערשפּראָכען אין פּאַרלאַמענט אַז די רעגירונג וועט ניט דערלאָזען צו אונרוהען, טרעפען זיך נאָך אַלץ אין פערשידענע שטעדט פון בעהמען עקסצעסען און אונאָרדנונגען. אין דער לעצטער צייט איז דאָס פאָלק בעפאַלען אויף יודישע הייזער אין מילעטישט, ליבניטש, וואַליחאַוו און אַנדערע שטעדט און אויסגעשלאָגען די פענסטער.

— עס הויבען זיך אָן די אַלטע געשיכטעס, אונטערוואַרפען יודען טויטע קריסטליכע קינדער, כּדי נאָכדעם מאַכען אויף זיי אַ בלוט־בלבול. דעם 16 נאָוועמבער איז אַזאַ פאַל פאָרגעקומען אין פּאָדגורזשע (גאַליציען). אין אָוועגד איז אין שענק פון ה' הירש מאַרקוס אַריינגעקומען אַ פּאָלאַק, זיך געהייסען געבען שנאַפּס, געטרונקען און אַגב — אונטערגעוואָרפען אונטערן באַנק אַ איינגעוויקעלט פערבלוטיגט קינד. צום גליק האָט דעם שענקערס פרוי דאָס באַלד בעמערקט, געמאַכט אַ ליאַרם, גערופען פּאָליציי און מע האָט דעם גאַסט אַרעסטירט. אין מאַגיסטראַט האָט ער געזאָגט, אַז אַליין איז ער פון וויעליטשקאַ, נאָר זיין פרוי ליעגט קראַנק אין פּאָדגורזשער שפּיטאַל, זי האָט דאָרט געהאַט אַ טויטע קינד און דער דאָקטאָר האָט איהם ערלויבט נעהמען דאָס קינד אַהיים אין וועליטשקאַ און ניט ווילענדיג האָט ער דאָס פערלאָרען אין שענק. מען האָט דעם פּאָלאַק געבראַכט אין קראַקאַ, אָבער דאָרט איהם אַרויסגעלאָזט

פריי. דאָך האָט דער פרעזידענט פֿון דער קראקויער יורישער געמיינדע ד"ר לעאָן הארַאָוויטץ זיך אריינגעלעגט אין דעם, מען זאָל דעם מענשען נאָך אַ מאָל אויספֿארשען און איהם שטעלען צום געריכט. — דערוויל איז די פֿרוי מארקוס פֿון גרויס שרעק ערגסט קראנק געוואָרען, בעקומען אַ בלוטשטורץ און איהר לעבען איז אין סכנה.

*

רוסלאנד. *** סענאטס-ערקלערונגען. וועגען דאָס רעכט פֿון יודען, וואָהנען אין רוסלאנד, האָט דער רעגירענדער סענאט אין זיין בעפֿעהל פֿון 29 אָקטאָבער 1899 ערקלערט:

1) וועגען דער יורישער אלמנה חאזאנאוויטש, הייבאממע, וועלכע האָט זיך בעקלאָגט אויפֿ'ן אינערן מיניסטער, פֿאַר וואָס ער ערלויבט ניט איהרע צווייטע טעכטער וואָהנען ביי איהר אין פעטערבורג, האָטש זיי האָבען נאָך ניט קיין מאַן, האָט דער סענאַט ערקלערט, אז די מיטגלידער פֿון איין פֿאמיליע האָבען דאָס רעכט וואָהנען צוזאַמען. דעם אָרט וואו צו וואָהנען קלייבט אויס דער ראש פֿון דער משפחה לויט זיינע רעכטע, און אַז דער מאַן שטאַרבט, איז זיין פרוי די פֿיהרערין פֿון דער משפחה, און ביי איהר מעגען וואָהנען איהרע ערוואַכסענע טעכטער, כל זמן זיי האָבען ניט חתונה.

2) לויט געזעץ (אנמערקונג 4 צו פּאַראַגראַף 959, באנד 9) אויב אַ יוד וואוינט אויפֿ'ן געזעצליכען וועג אין אַ דאָרף, איז איהם נור ניט ערלויבט אריבערציהען זיך פֿון דעם דאָרף אין אַ צ'נאַנדערן, אָבער איהם איז ניט פֿערבאָטען איבערבייטען זיין וואָהנונג אינים גבול פֿון דעם זעלבען דאָרף.

3) אויב אַ יוד האָט געוואָהנט אין אַ דאָרף ביז דעם 3 מאַי 1882 און נאָכדעם האָט מען איהם אָהן רעכט ארויסגעטריבען פֿון דאָרט, מעג ער זיך אהין צוריק אומקעהרען אפֿילו אין פֿיעל יאָהר שפּעטער, און דאָס הייסט ניט זיך בעזעצען פֿון דאָס ניי אין אַ דאָרף.

4) די פֿאמיליע-לייט פֿון אַ יורישען סוחר ערשטער גילדיע, וועלכער איז פֿערשריבען אויסער'ן „ראַיאָן", מעגען וואָהנען און האַנדלען אין גאַנץ רוסלאַנד אויב זיי האָבען נור אַ פֿאלמאַכט פֿון דעם פֿאָטער.

— שדכנות געלט. דער קאַסאַציאָנס-דעפּאַרטאַמענט פֿון סענאַט האָט ערקלערט, אַז אַ שדכן קען ניט פֿאָדערן מיט געריכט זיינע $4^1/_2$ פּראָצענט שדכנות-געלט פֿון דעם פּאָר פֿאַלק אָדער זייערע עלטערן, ווייל שדכנות'ע איז ניט קיין אנשטענדיגע פּראָפֿעסיע („וואָסחאָד" N. 49).

— די צייטונג „יוג" שרייבט, אַז דער פֿאָרזיצענדער פֿון דער קאָמיסיע וואָס איז געגרינדעט געוואָרען נאָך פּסח אין ניקאלאיעוו קלייבען נדבות פֿאַר די בערויבטע יודען, שטאַדט אָבערהויפּט דאצענקאָ, האָט יעצט פֿאָרגעלעגט דעם מיליטערישען גובערנאַטאָר אַ רעכנונג פֿון די געלד. די קאָמיסיע אליין האָט צונויפֿגעזאַמעלט 4903 רובעל, און פֿון דער פֿרעמד איז אָנגעקומען ביז 2275 רובעל. דאָס געלד איז צוטיילט געוואָרען די אָרימע לייט, וואָס האָבען פֿערלאָרען זייער ביסעל פֿערמעגען דורך דעם פּאָגראָם, בעזאָנדערס די קליינע קרעמערליך, ביי וועלכע מען האָט צורויבט און פֿערוויסט די קראָמען און זיי זענען געבליבען אָהן פּרנסה. — דאָס רעשט פֿון דעם געלד האָט די קאָמיסיע איבערגעגעבען דער חברה צו שטיצען אָרימע יודען אין ניקאַלאַיעוו, וועלכע האָט היינט זעהר פֿיעל צו טהון, ווייל די צייט איז שלעכט און דער יורישער המון האָט ניט קיין חיונה.

— דער סענאַט האָט ערקלערט אַז יודען פֿון דער פֿרעמד זענען ניט יוצא וואָס זיי צאָהלען דער קהלה וואו זיי זענען צוגעשריבען נאָר זיי דאַרפֿען אויך צאָהלען דער קהלה פֿון דער שטאַדט וואו זיי האַנדלען און האָבען געשעפֿטען.

— טאַקסע-געלד. זעהר אַ וויכטיגען בעפֿעהל האָט דער סענאַט יעצט ארויסגעגעבען וועגען די טאַקסע-געלד, וועלכע ליגען אין די קאַנטאָרען פֿון די רעגירונגס באַנק און זעהר אָפֿט נעהמט מען פֿון זיי אויף אַ זאַלכע זאַכען וואָס קעהרען זיך גאָר ניט אָן מיט יורישע בעדירפֿנישע. די געשיכטע איז אַזוי פֿאָרגעקומען: ה' טימקין, שפּאָליאַנסק און נאָך אַנדערע יודען אין יעליסאַוועטגראַד האָבען זיך בעקלאָגט פֿאַר'ן סענאַט אויפֿ'ן אינערן מיניסטער, וואָס האָט בעפֿאָהלען נעהמען פֿון די טאַקסע געלד אין חערסאָנער גובערניע 20 00 רובעל, צו בויען אַ מעדכען-פּראָגימנאַזיום אין חערסאָן. דער סענאַט האָט בעטראַכט די זאַך און איינגעזעהן אַז ערשטענס: לויט די דינים פֿון טאַקסע (פּאַראַגראַף 69) ווערד דאָס רעשט טאַקסע געלד, וואָס בלייבט איבער יעדעס יאָהר, אַוועקגעלעגט אין דער רעגירונגס-באַנק און איהרע אָבטהיילונגען, כדי ס'זאָל צוואַקסען פּראָצענט און מיט דער צייט נעהמט מען דאָס געלט אויף די בעדירפֿנישע פֿון יודישע געמיינדען; צווייטענס: דאָס פּראָגימנאַזיום אין חערסאָן איז געמאַכט פֿאַר אַלע איינוואָהנער און יודישע טעכטער וואָס לערנען דאָרט, זענען ניט מעהר ווי אַ דריטעל פֿון אַלע שילערינס; דריטענס אַלזאָ קען מען ניט נעהמען אויף בויען אַ הויז פֿאַר אַזאַ פּראָגימנאַזיום — טאַקסע געלד וואָס איז בעשטימט נאָר אויף יודישע זאַכען (פּאַראַגראַף 1 פֿון די טאַקסע געזעצע), על כן פֿיערטענס, האָט דער מיניסטער קיין רעכט ניט געהאַט ארויסגעבען זיין בעפֿעהל, נעהמען 20000 רובעל פֿון טאַקסע פֿאַר'ן פּראָגימנאַזיום.

ווייל אָבער דאָס געלד האָט מען שוין גענומען און אויסגעגעבען אין גאַנצען, על כן האָט דער סענאַט בעפֿאָהלען דעם אינערען מיניסטער און דעם בילדונגס מיניסטער, זעהן אומקעהרען צוריק די צוואַנציג טויזענד רובעל און אויך פּראָצענט פֿון דעם געלד, אַזוי פֿיעל ווי די באַנק צאָהלט. — דער בעפֿעהל איז צושיקט געוואָרען די מיניסטאָרען און אויך די יודען פֿון יעליסאַוועטגראַד.

דאַרויף בעמערקט דער „וואָסחאָד", אַז יעליסאַוועטגראַד איז ניט די איינציגע שטאָדט, וואו מען האָט אין די לעצטע צוויי יאָהר גענומען פֿון טאַקסע געלד צו בויען פּראָגימנאַזיען: אין סימפֿעראָפּאָל האָט מען גענומען פֿון טאַקסע אויף אַ מעדכען-גימנאַזיום 30,000 רובעל; אין ביאַליסטאָק צו דעם גלייכען צוועק 20,000; אין ראָוונאָ, צו אויסהאַלטען דאָס גימנאַזיום — 1000 רובעל יעדעס יאָהר, אויף אויספּלאַסטערן די גאַסען מיט שטיינער האָט מען גענומען אין בערדיטשעוו פֿון טאַקסע געלד 8000 רובעל, אין באַלטע 15,000; אין פּעלשטין 5,960; אין אַלט-סיניאַווע 5,000 אין שאַרגאָראָד 33,529; אין דראַזשנע 10,000; אין מערזשיבאַז 21,844; אין פּאַלאָננאָע 14,500 א. ז. וו.

— אין אונזער קראָניק (נומער 21) האָבען מיר געשריבען פֿון דעם בעפֿעהל, וואָס דער אַטאַמאַן אין דאָנ'ער מיליטער פּראָווינץ האָט ארויסגעגעבען, ניט ערלויבען יודען, וואָס האָבען אפֿילו דאָס רעכט וואָהנען אין יענער פּראָווינץ, זיך אריבערציהען פֿון איין שטאָדט אין דער אַנדערער. יעצט שרייבט די צייטונג „סין אָטעטשעסטוואָ" אַז אַ פּאָר פֿון אַזאָלכע יודען האָבען שוין אָנגעגעבען אַ קלאַגע-שריפֿט צום סענאַט. — עס איז צו האָפֿען, אַז דער סענאַט, וועלכער האָט שוין אַזוי פֿיעל מאָל בעוויזען זיין נייגונג לטובת היהודים וועט אויך דעם אַטאַמאַנס בעפֿעהל מבטל זיין.

— דיזעלבינע צייטונג שרייבט, אַז ענדע קינפֿטיגען יאַנואַר וועט זיך דאָס געהעריגע מיניסטעריום בעשעפֿטיגען מיט דער פֿראַגע, צו ערלויבען יורישע רייזענדער (קאָמי וואָיאַזשערען) מאַכען געשעפֿטען אויסער'ן יודישען ראַיאָן. — די זאַך איז זעהר וויכטיג, ווייל די רייזענדער מאַכען כמעט די גאַנצע געשעפֿטס-פֿערבינדונג צווישען די פֿאַבריקס-שטעדט און דאָס אינערע רוסלאַנד.

— פֿון לאָדז שרייבט מען, אַז די ערשטע נדבות וואָס די גרויסע פֿאַבריקאַנטען האָבען זיך פֿערשריבען געבען פֿאַר די יודישע וועבער, וועלכע זענען געבליבען אָהן אַרבייט (זעה אונזער פֿאָריגע חראָניק) בעטרעפֿען צוואַנציג טויזענד רובעל, און מע האָפֿט אַז די סומע וועט ווערען נאָך פֿיעל גרעסער. יעצט געפֿונען זיך אין לאָדז 1500 פֿאַמיליעס פֿון אָרימע וועבער וואָס דורך דעם קריזיס האָט מען זיי אָפּגעשאַפֿט פֿון די פֿאַבריקען.

— אין מאָנאַט יוני האָט דאָס ראַטהויז (דומאַ) פֿון צאַריצין מסכים געווען צום פּראָיעקט פֿון דעם פּעדאַגאָגישען ראַטה אין טעכטער-גימנאַזיום און בעשטימט, אריינגעהמען דאָרט יורישע טעכטער ניט מעהר ווי 1 פּראָצענט, יעצט האָט דאָס ראַטהויז בעקומען אַ אָפֿיציעלעס פּאַפּיר פֿון דער גובערניאַל-פֿיהרונג, אַז ער האָט קיין רעכט ניט זיך אריינמישען אין אַזאַ זאַך און איינפֿיהרען אַזאַ נייע בעשרענקונג.

— די יודישע לעהרער אין פּאָלטאַווע געהען ארום מיט אַ גוטען פּלאַן: מאַכען אַ חברה צו שטיצען איינער דעם אַנדערען, אַזוי ווי די חברות אין אָדעסאַ, וואַרשאַ, לאָדז און ווילנאַ. די אויפֿגעבער פֿון דעם פּלאַן האָבען שוין דערלאַנגט אַ ביטע ווי געהעריג.

— דער שידס ריכטער (מיראָוואָי סודיאַ) אין שטעדטיל אָקני, פּאָדאָלער גובערניע, האָט דערלאַנגט אַ ביטע צו דער שול-בעהערדע, מען זאָל איהם ערלויבען עפֿענען אַ שולע פֿאַר יודישע קינדער, וועלכע האָבען ניט די מעגליכקייט צו בילדען זיך. די קינדער וועלען לערנען אָהן געלד און די לעהרער וועלען אויך קיין געלד ניט נעמען פֿאַר'ן לערנען. די זאַך נעמט אויף זיך דער ריכטער אליין, די דאָקטוירים פֿון שטאָדט און די לעהרערינס פֿון דער זעמסקער שול. דאָס אָרט צום לערנען וועט זיין אין געריכטס-הויז.

— די שפּעציעלע קאָמיסיע, וואָס איז געגרינדעט געוואָרען ביים וואַרשאַווער גענעראַל-גובערנאַטאָר, צו חוקר ודורש זיין די היינטיגע לאַגע פֿון די פּויערן אין פּוילען, האָט געפֿונען פֿאַר נייטיג אויפֿקלייבען ידיעות וועגען די יודען וואָס בענוצען זיך מיט פּויערישער און „פּריוואַטער" ערד אין די דערפֿער, דאַרום האָט די קאָמיסיע צושיקט אַ פּאַפּיר צו אַלע קאָמיסאַרען פֿון די פּויערן, זיי זאָלען דייטליך אויסשרייבען און מודיע זיין וויפֿיעל ערד איז אין יורישע הענט, סיי געקויפֿט, סיי געשאָנקען געווירשאַפֿט, גערטנער, און אויך וויפֿיעל גערטנער, וויפֿיעל הייזער האָבען דאָרט די יודען.

— די פֿיהרער פֿון שפּיטאָל אין וואַרשאַ האָבען אויך אויף פֿאָריגען סוכות פֿערקויפֿט אתרוגים אַזוי ווי זיי זענען זיך נוהג שוין פֿון פֿיעל יאָהרען. אַמאָל איז דער גאַנצער מסחר פֿון אתרוגים אין וואַרשאַ געווען אַ מאָנאָפּאָל פֿון שפּיטאָל; קיין אַנדערער האָט ניט געטאָרט זיך בעשעפֿטיגען מיט אתרוגים, דאַרום האָט שוין היינט ניט דער שפּיטאָל אַזוי פֿיעל הכנסה פֿון דעם ווי אַמאָל. פֿאָריגען סוכות איז דער פֿערדינסט געווען 1813 רובעל. די אתרוגים זענען געווען נור פֿון ארץ ישראל און דערפֿאַר קומט אַ וואַרעמער דאַנק די פֿאָרשטעהער פֿון שפּיטאָל.

— אין דעם שטעדטיל ליובאַוויטש, וואָס איז בעקאַנט מיט איהרע רביים און חסידים, האָט זיך היינטיגען מאָנאַט געעפֿענט אַ צווייקלאַסישע שולע פֿאַר יודישע קינדער, מיט אַ אָבטהיילונג צו לערנען מלאכות, מיט אַ גאָרטען ביי דער שולע. עס האָט געקאָסט פֿיעל מיה און אַרבייט, ביז ס'איז געראָטען אין דער שטאָדט פֿון פֿאַנאַטיזם גרינדען אַ שול. די הויפּט טהוערין אין דעם איז געווען די גוטס-בעזיצערין מאַדאַם אַזמיראָוו, וועלכע איז בעקאַנט אין דער גאַנצער געגענד מיט איהר ענערגיע צו פֿערשפּרייטען בילדונג צווישען פֿאָלק.

— ר׳ שלמה פוכער, דאָנערשטאג, דען 11 (23) נאָוועמבער אי געשטאָרבען דער ראבינער פון ריגא ר׳ שלמה פוכער, איינער פון די געבילדעטסטע ראבינער אין גאנץ רוסלאנד. א לאנגע צייט איז ער געוועזן דער גייסטיגער פיהרער פון דער יודישער געמיינדע אין מיטוי און זעהר פיעל געווירקט פאר אלע אנשטאלטען און פאר דער בילדונג פון די יודישע יונגע לייט. אין יאהר 1884 האַט די שטאָדט געמאכט א יום-טוב לכבוד איהר געליבטען ראבינער, וועלכער האַט 2´ יאָהר געדיענט ביי איהר. אין יאָהר 1897 איז ער געווען איינער פון דער יודישער דעפוטאציע וואָס האַט זיך פאָרגעשטעלט דעם קייזער, אויסדריקען דאָס געטריישאַפט פון רוסישע יודען צו זייער רעגירער און הערשער. — אויך מיט דער פעדער האַט ר׳ שלמה פוכער געווירקט פאר יודישער בילדונג, געשריבען זעהר ערנסטע און גוטע ארטיקלען אויף העברעאיש און רוסיש.

— אין אָדעסער געריכטס-פאלאטע איז געשטאנען צום געריכט איינער ב. שליימאָוויטש, וועלכער איז בעשולדיגט געוואָרען אז ער האַט אָפגעטרעטען פון פראוואסלאווישען גלויבען. דאָס קרייז-געריכט האַט איהם פערורטהיילט: צונעהמען פון איהם זיינע שטאנדעס-רעכטע (פראווא סאסטאָיאניע), זיין פערמעגען איבערגעבען א אפוטרופּים (אָפיעקון) און איהם זעלבסט — צו די גייסטליכע, זיי זאָלען אין איהם פערשטארקען די אמונה. די געריכטס-פאלאטע האַט דעם פסק סקאסירט און דעם בעשולדיגטען אין גאנצען בעפרייט.

*

דייטשלאנד.

— דער בעקאנטער בערלינער פראָפעסאָר ד״ר באגינסקי האַט אויפ׳ן וואונש פון סולטאַן, ניט לאַנג אריינגעשיקט דער טירקישער רעגירונג א פלאַן פון אַ קינדער-שפיטאל, לויט אַלע נייעסטע פאָדערונגען פון דער היגיענע. צום דאנק האַט ער בעקומען פון סולטאַן דעם אָרדען „מעדזשידיע״ און אַ מעדאַיל פיר קונסט און וויסענשאַפט.

— אין די צייטונגען האַט איינער אויפגעגעבען א פראָיעקט, מען זאָל יודען שיקען זיך בעזעצען אין אויסטראַליען, וואו ס׳איז פאראַן גענוג לאַנד און מע וואָלט געקענט גרינדען קאָלאָניעס. דארויף שרייבט יעצט ה׳ וו. באמבוס, אז שוין אין יאהר 1891 האַט מען געהאט אַזאַ פראָיעקט, אָבער קוים האָבען די ארבייטער פון די אויסטראַלישע קאָלאָניעס זיך דערוואוסט פון דעם, האָבען זיי געמאכט גרויסע אספּות און פראָטעסטירט, יודען זאָלען ניט קומען מאַסענווייז אהין. די ארבייטער האָבען דאָרט די גרעסטע דעה, און זייער מיינונג האָבען זיי אויך היינט ניט אומגעביטען, און קוים וועלען יודען אָנהויבען פאָהרען אהין, וועט געוויס באלד ארויס פון דער רעגירונג אַ פערבאָט, זיי ניט אריינלאָזען, אַזוי ווי ס׳איז אַרויס אַ פערבאָט וועגען די חינעזער.

*

פראנקרייך.

— דרייפוס. דער פראָקוראָר פון רעננער מיליטערגעריכט, האָט אַריינגעשיקט דרייפוסען א חשבון, צו בעצאָהלען איבער 20,000 פראנק הוצאות וואָס זיין משפט האָט געקאָסט דער רעגירונג. דרייפוס איז גענוג רייך און קען בעצאָהלען דעם חשבון, אויסער דעם האָט ער נאָך זיצענדיג אין רענן (וואו ס׳איז געווען זיין משפט) בעקומען איבער 25,000 פראנק פענסיע וואָס איהם איז געקומען פאר דער גאנצער צייט אלס קאפיטאַן, צייט זיין ערשטען פראָצעס. דאָך האָט די פראנצעזישע רעגירונג איינגעזעהן, אז ס׳איז גאָר קיין יושר ניט, דער אונשולדיגער קאפיטאַן זאָל בעצאָהלען די הוצאות פון זיין משפט, און אויף איהר בעפעהל האָט מען דעם חשבון צוריק אָפגעשיקט און רענן ניט בעצאָהלט.

— דער אונטערזוכונגס-ריכטער (סליעדאָוואטעל) בערטולוס, וועלכער האָט דער ערשטער אַראָפגעריסען די מאסקע פון די צוויי חברים עסטערהאַזי מיט אנרי און אויסגעוויזען אז זיי זענען געווען שפּיאָנען, איז געוואָרען יעצט אַ בעל-עצה אין דער אַפּעלאַציאָנס-פאלאטע. מיט דעם כבוד האָט איהם די רעגירונג מפצה געווען פאר דער בעליידיגונג, וואָס די אנטיסעמיטען און נאַציאָנאַליסטען האָבען איהם בעליידיגט.

— עסטערהאזי האָט פאָרגעלעגט דעם רעדאקטאָר פון דער צייטונג „אָראָר״, קויפען ביי איהם אַלע געהיימע דאָקומענטען און פאפירען, כדי אַזוי זיך נוקם זיין פון זיינע פריהעריגע גוטע-פריינד, די גענעראלען און אנטיסעמיטען, וועלכע האָבען איהם יעצט אוועקגעוואָרפען. דער רעדאקטאָר האָט אָפּגעדרוקט עסטערהאזיס בריף אָבער זיין פאָרשלאג ניט אָנגענומען.

*

ענגלאנד.

— די טעג האָט דאָס פאָלק געפייערט דעם 300 יעהריגען יובילעאום פון דעם בעריהמטען ענגלישען קאנצלער אליווער קראָמוועל, וועלכער איז געווען דער ערשטער וואָס האָט ערלויבט יודען איבער אנייעס זיך בעזעצען אין ענגלאנד, נאָכדעם אז פערטאלבען-הונדערט יאָהר האָט זיך זייער פוס ניט געטאָרט דאָרט ווייזען. ביים עפענען א נייעם מאָנומענט פאר קראָמוועלין אין לאָנדאָן, האָט דער לאָרד ראָזבערי געהאלטען א גרויסארטיגע רעדע און אויסגערעכענט אַלע מעלות פון דעם בעריהמטען מאן. „ער איז געווען דער ערשטער פון די ענגלישע פיהרער וואס האט איינגעלאדען און אריינגענומען אין לאנד די יודען, און איך בין זעהר צופרידען צו זעהן, אז די פאָרשטייער פון דער יודישער קהילה: מאָנטאגיו, ראָטשילד און כהן, זענען היינט געקומען אהער, אויסדריקען זייער דאנק פאר דער עדעלער מעשה. קראָמוועלס רעליגיאָן איז בעשטאנען אין בעשטענדיגען לעזען די הייליגע ביבעל (תנ״ך), און זיין גייסט איז געווען נור אריינגעטהון אין איהר. זיין געליבטסטעס קאפיטעל פון תהלים איז געווען רער 68-טער; אפילו אין דער מינוט פון נצחון ביי דורבאן האָט ער פריהער אָפגעזונגען דעם דאָזיגען קאפיטעל תהלים און נאָכדעם ערשט געהייסען נאָכיאָגען דעם שונא״.

און אַז די יודישע רעליגיאָן איז געווען ביי קראָמוועל אַזוי געשעצט האָט ער אויך בעהאנדעלט פריינדליך די יודען זעלבסט. אין יאָהר 1290 האָט מען אלע יודען ארויסגעטריבען פון ענגלאנד און עטליכע הונדערט יאָהר כסדר איז דאס לאנד געווען פארשלאָסען פאר אונזערע ברידער. ערשט אין יאָהר 1655 האט קראָמוועל פאָרגעלעגט פאר׳ן פארלאמענט, מבטל זיין די גזירה. אמת טאקי דאס פארלאמענט האט דערויף ניט מסכים געווען, אבער ער האט אויף דעם ניט געקוקט און אליין ערלויבט פיעל יודען, זיך בעזעצען אין לאָנדאָן און אין עטליכע יאָהר איז שוין דאָרט געוואָרען אַ היבשע יודישע קהילה מיט א אייגענער שול. דער הויפט-שתדלן, וואס האט זיך געסטארעט פאר קראָמוועלן לטובת היהודים איז געווען דער בעוואוסטער אמשטערדאמער רב ר׳ מנשה בן ישראל.

*

רומעניען.

— די לאגע פון אונזערע ברידער ווערד ערגער פון טאָג צו טאָג. פון אַלע דערפער אין בערליאדער בעצירק טרייבט מען ארויס די יודען. אין בוקארעשט האט דער ארבייטס מיניסטער אָפגעזאָגט אלע יודען וואס האבען געארבעט ביי דער באהן. אין פאשקאני האט מען אָפגעזאָגט פון דער שטעלע ביי דער באהן א יודען וועלכער לויט געזעץ האט ער אלע רעכטע, ווייל ער האט אין יאהר 1877 געדינט אין מיליטער, געווען אין קריג, פערוואונדעט געוואָרען, פערגאָסען זיין בלוט פאר רומעניענס פרייהייט און אפילו בעקומען עטליכע אָרדענס, און דאָך האבען איהם די אלע זכיות ניט געהאָלפען און יעצט איז ער געבליבען אָהן א שטעל און אָהן ברויט. — אין אלע שטעדט עפענען די אנטיסעמיטען קראָמען מיט אלערליי סחורות און ארבייטען מיט אלע מיטלען, קיינער זאָל ביי יודען קיין זאך ניט קויפען.

-- אין אזא צושטאנד, וואו די פרנסות ווערען ווייניגער, און דאס ביסעל פערמעגען, און אפילו דאס לעבען איז אויך איינגעשטעלט, איז קיין וואונדער ניט, אז מאסען יודען צולויפען זיך, וואנדערווען ארויס וואו די פיס וועלען טראָגען, אפילו אין עק וועלט, אבי פטור ווערען פון דעם בלוטיגען לאנד. אים 10-טען נאָוועמבער זענען ארויסגעפאָהרען פון יאסי 200 יודישע פאמיליען; דען 11-טען — ווידער 120 פאמיליען. פון בוקארעשט זענען די טעג ארויסגעפאהרען איבער צוויי הונדערט פאמיליען, אויסער פון אנדערע שטעדט די מעהרסטען פאָהרען קיין אמעריקא.

— ס׳איז געגרינדעט געוואָרען א געזעלשאַפט „אגודת אחים״ וועלכע בעשטעהט פון 130 מיטגלידער מיט א קאפיטאל פון 50,000 פראנק — מאכען קאלאָניעס אויפ׳ן אינזעל קפריסין (ציפערן). פיעל יודען האבען זיך שוין געקליבען אהין ארויספאהרען און ה׳ טריטש, וואס דרשהנט פאר קפריסין, האט געמוזט יעצט דרוקען א גרויסען ארטיקעל און איינהאלטען דעם עולם, ווייל דערוויל איז נאָך „ניט געשטויגען ניט געפלויגען״.

*

פאלעסטינא.

— די פערשאָלטענע שולען. אין צפת געפינט זיך שוין פון לאנג א שול, צו בילדען יודישע קינדער. אין דער שול לערנט מען דערהויפט פראנצויז און אנדערע וויסענשאַפטען; יודיש אָבער גאנץ ווייניג. כל זמן די שול איז געשטאנען אונטער פאריזער ראָטשילדס שוץ האבען אלע געהאט דרך-ארץ פאר דעם גרויסען נדיב, וואס טהוט אזוי פיעל טובות מיט יודען אין פאלעסטינא, און האבען ניט גערעדט אויף דער שול. אָבער צייט זי איז אריבער אונטער׳ן רשות פון דער חברה „כל ישראל חברים״ האבען די צפת׳ער יודען אָנגעהויבען שטארק מורמלען אויף דער שול, פאר וואס זי איז ניט אין יודישען גייסט, און פאריגען שבת-תשובה האבען די רבנים געלאזט אויסרופען אין אלע בתי-מדרשים, אז די שול איז אין חרם און קיין יוד טאָר אהין ניט שיקען זיין קינד. אויב איינער וועט ניט פאלגען, וועט ער ניט בעקומען קיין חלק פון חלוקה.

דער חרם האט געווירקט. אלע אשכנזי׳ער יודען האבען אויפגעהערט שיקען די קינדער אין די שול, אפילו רייכערע, וואס נעהמען ניט קיין חלוקה.

אויך אין טבריא האט מען גוזר געווען א חרם אויף דער דאָרטיגער שול פון דער אליאנץ (כל ישראל חברים), הגם דאָרט לערנט מען מעהר העברעאיש.

דאגעגען לערנען פיעל יודישע קינדער אין די שולען פון די מיסיאָנערען און די רבנים שווייגען!

*

אמעריקא.

— די יודישע הויזירער (פעדלערס) אין טשיקאגאָ זענען ביז אהער געווען ווי הפקר, דאס פעבעל פלעגט זיי בעפאלען אין גאס, בעליידיגען, ווארפען אויף זיי בלאָטע מיט שטיינער, און די פאָליציי האט זיך געמאכט ניט זעהענדיג. יעצט האט די „טשיקאגער יודישע שוצגעזעלשאַפט״ זיך אריינגעלעגט אין דעם, אזאלכע וויסטע סצענעס זאלען שוין מעהר ניט פארקומען, און דער פאליציי-שעף האט ארויסגעגעבען א בעפעהל צו זיינע לייט, ניט דערלאזען צו בעליידיגען די הויזירער און ווער עס וועט זיך ערלויבען גראב

בעהאנדלען א יודישען פעדלער, זאלען זיי מאכען א פראטאקאל און איהם שטעלען צום געריכט.

— די ערשטע אדוואקאטקע. אין נויארק איז יעצט געווארען די ערשטע אדוואקאטין א יודישע דאמע. פריילין א״יסע סערבער, א יודישע טאכטער, איז פאר 8 יאהר געקומען מיט איהרע עלטערן פון רוסלאנד דאמאלס האט זי ניט געקענט קיין ווארט ענגליש. אין 5 יאהר ארום האט זי שוין געענדיגט שטודירען אין נויארקער אוניווערזיטעט און איז אריין אין א קאנצעלאריע פון א נ׳אדוואקאט, צו פראקטיצירען. יעצט האט זי בעקומען די ערלויבניש שטעהן אין אלע געריכטס-הייזער און זיין א פאלקאמענע אדוואקאטקע.

*

די צאהל פון יודען, לויט די „היבנערישע טאבעלען" געפינען זיך אויף דער גאנצער וועלט 9,441.000 יודען, דהיינו: אין אביסיניען 200,000, אויסטראליען 15,000, אפגאניסטאן 14,000, מצרים 25,000, בעלגיען 3,000, בולגאריען 27,500, דענעמארק 4000, דייטשלאנד 580,000, פראנקרייך 55,000, אלזשיר 43,000, טוניס 45,000, ענגלאנד 80,000, ׳אינדיען 20,000, קאפלאנד 4,000, איטאליען 46,000, לוקסעמבערג 1,000, מאראקא 150,000, האלאנד 97,000, עסטרייך 1,150,000, אונגארן 805,000, באסניען, 8,000, פרס 19,000, רומעניען 243,000, רוסלאנד 4,140,000, שוועדען 3,500. שווייץ 8,000, סערביען 5,000, טראנסוואל 10,000, טירקיי אין אייראפא 140,000, טירקיי אין אזיען 500,000, אמעריקא 1,000,000.

די „היבנערישע טאבעלען" צייכנען זיך אויס מיט זייער ריכטיגקייט, דאך איז די צאהל שוין אביסעל אלט, פון פאר 10 יאהרען. יעצט איז די צאהל פון אונזערע ברידער געוויס פיעל גרעסער. אין רוסלאנד אליין שעצט מען די צאהל פון יודען איבער פינף מיליאן.

אלגעמיינע וועלט-נייעס.

רוסלאנד. ג ט. די צייטונג „נאוואיע ווערעמיא" איז ארויס מיט ארטיקלען און פאדערט, אז צווישען פראוואסלאווען זאל ווערען איינגעפיהרט א גט גלייך ווי ביי יודען. ער ווייזט אויס, אז דאדורך וואס דער מאן איז אויף אייביג פערבונדען צו זיין פרוי, חאטש זייערע כאראקטערען שטימען ניט און זיי האבען פיינד איינער די אנדערע, קומען ארויס פיעל סקאנדאלען און מערדערייען.

דייטשלאנד. אין טעגעלער געפענגניס איז געזעסען דער קינסטלער דווראק פאר עפיס א שולד. די בעהערדע פון געפענגנים האט איהם געפרעגט מיט וואס וויל ער זיך בעשעפטיגען אין טורמע, און הערענדיג זיין בעגעהר, אז ער וויל מאהלען בילדער, האט זי איהם געגעבען א ליכטיג צימער מיט אלע קלאפער-געצייג. עטליכע ארעסטאנטען האבען איהם געדינט פאר מאדעלען און אין א קורצער צייט האט דער קינסטלער פארטיג געמאכט א בילד „דער אויסגעלאסענער זוהן", וועלכען מען שאצט יעצט אז ער האט דאס ווערט דרייסיג טויזענט מארק.

— אין די שטיינקאהלען-גריבער „לודוויקס-גליק" האט אויסגעבראכען א גרויסע שרפה, וועלכע מען האט באין אופן גיט געקענט איינלעשען אין גאנצען פערטרינקען די גריבער. עלף ארבייטער זענען דארט פערבליבען טוידט, ביז דער שרפה פלעגט מען פון די גריבער ארויסנעהמען יעדען טאג 20,000 צענטנער שטיינקאהלען.

— די קאלאניזאציאנס קאמיסיע אין פויזנער געגענד, וועלכע שטרעבט אפקויפען ביי די פוילישע גוטסבעזיצער זייערע גיטער און בעזעצען דארט רייטשען, האט שוין פיעל גיטער אפגעקויפט. די לעצטע צייט איז אין איהרע הענט ווידער אריינגעפאלען 70 טויזענד מארג ערד, אויף וועלכע עס וועלען זיך בעזעצען צוויי טויזענד דייטשען.

ענגלאנד. דען 3-טען נאוועמבער איז אויפן ים פערברענט געווארען די בעלגישע פאסטשיף „פאטריא", וועלכע איז געגאנגען פון ניוארק און אויף איהר איז געוועזן צוויי הונדערט מאן, פאסאזירען מיט מאטראזען. דאס פייער האט אויסגעבראכען פאר טאג אין אונטערשטען טהייל פון שיף; א גאנצען טאג נאכדעם האבען די מאטראזען געארבעט, צו איינלעשען דעם פייער, אבער ס׳האט ניט געהאלפען זייער מיה, ווייל די שיף האט געפיהרט פיעל בוימעל. פאר נאכט האט דאס פייער שוין ארומגענומען די גאנצע שיף. מען האט גענומען ראטעווען די מענשען, אריבערגעטראגען ווייבער און קינדער אין קליינע שיפלעך, באלד אבער איז אנגעקומען די רוסישע שיף „צערערא", וועלכע האט דערזעהן פון ווייטען דעם רויך, און זי האט ארויפגענומען צו זיך אלע פאסאזירען, ביז 150 מאן, די מאטראזען זענען אבער ביז דער לעצטער מינוט געבליבען אויף דער ברענענדיגער שיף. — אויסער געפעק און פיעל משא זענען אויך פערברענט געווארען עלף אמעריקאנישע פערד, וועלכע מען האט געפיהרט קיין וויען פאר דער קייזערליכער סטיינע.

איטאליען. אין רום האט מען ענטדעקט, אז ס׳פעהלט פיעל פון דעם געלט וואס מען האט צונויפגעקליבען שטעלען א מאנימענט דעם קעניג וויקטאר עמנואל (דעם היינטיגען קעניגס פאטער).

— אין פאלערמא האט מען פערמאכט די אוניווערזיטעט, דורך די אונארדנונגען און סקאנדאלען פון די סטודענטען.

— אין דעם קליינעם שטעדטיל בענעווענטא האט מען געפונען פערשאטען אין דער ערד א אלטען רוימישען טעאטער. דאס געביידע איז נאך גאר גאנץ, חאטש עס איז געוועזן פערשאטען שוין א פאר טויזענד יאהר.

— דער סענאטאר טאוואני, וועלכער איז געוועזן יוסטיץ-מיניסטער און יעצט איז ער גענעראל-פראקוראר אין נעאפאל, האט ארעסטירט און איבערגעגעבען צום געריכט זיין אייגענעם זוהן, דערפאר וואס ער האט ניט געוואלט מסכים זיין, דער פאטער זאל חתונה האבען מיט א יונג מיידעל, אין זיך אריינגעהאפט צו איהר אין הויז, געסטראשעט, אז ער וועט זי הרג׳נען אויב זי וועט חתונה האבען מיט׳ן פאטער.

טירקיי. דער רוסישער קאנזול האט פראטעסטירט ביי דער טירקישער רעגירונג, פאר וואס זי האלט ניט ווארט וועגען איינצאהלען די קאנטריביציע. עס איז בעקאנט, אז נאכ׳ן קריג מיט רוסלאנד האט טירקיי גענומען אויף זיך, יעדעס יאהר צאהלען רוסלאנד א געוויסע סומע געלט, הוצאות וואס רוסלאנד האט אויסגעגעבען פיהרענדיג מיט איהר די מלחמה. די צאהלונג איז אבער געוועזן זעהר ניט רעגעלמעסיג. פאריגען יאהר אין פריהלינג האט רוסלאנד אבגעמאכט מיט טירקיי, זי זאל איהר געבען א צעהנטייל פון איהרע הכנסות אין 5 אזיאטישען ווילאיעטען (בעצירקען), די צאהלער בעדארפען ברענגען דאס געלט ניט דער רעגירונג, נאר דער טירקישער באנק, וועלכע איז דער פערמיטלער. יעדעס יאהר בעדארף רוסלאנד בעקומען 350,000 פונט סטערלינג, דאך ביז היינט האט רוסלאנד אין גאנצען בעקומען ניט מעהר ווי 60,000 פונט, און אויף די איבריגע געלט איז גאר קיין האפנונג ניטא. אז זי זאל אפנעהמען אין גיכען. די פראווינץ-אדמיניסטראציע טהוט ווי איהר געפעלט און גיט גאר ניט אפ דער באנק קיין רעכנונג. דאס האט בעווענט דער באנק מודיע זיין די זאך דעם רוסישען קאנזול, וועלכער האט באלד אויסגעדריקט דער טירקישער רעגירונג זיין פראטעסט דערויף.

— די רעגירונג האט געגעבען ערלויבניש א געזעלשאפט פון דייטשע קאפיטאליסטען, בויען א אייזענבאהן איבער באגדאד ביז באססרא.

— פאריגע וואך האט מען אין קאנסטאנטינאפאל בשתיקה ארעסטירט דריי גרויסע לייט, וואס פערנעהמען גרויסע שטעלעס ביי דער רעגירונג: דעם פארזיצענדען (ראש) פון דער יוריסטישער אבטהיילונג און רעגירונגס-ראטה סאיד-ביי, דעם פארזיצענדען פון דער בירגערליכע אבטיילונג פערדי-ביי און דעם מולא (גייסטליכען) זיא. די דריי האט מען ארעסטירט ביי נאכט אין זייערע פאלאצען און מיט שטרענגער בעוואכונג אריבערגעפיהרט אין סולטאנס פאלאץ „אילדיז-קיאסק". באלד אויף מארגען איז שוין געזעסען א עקסטרע בית-דין: דער קריגסמיניסטער, דער אינערער מיניסטער, דער פארזיצענדער פון רעגירונגס-ראטה און דער מחמדאנישער כהן-גדול „שייק אול אוסלאם". די ריכטער האבען די דריי ערקענט פאר שולדיג און ארויסגעגעבען א פסק: ארויסטרייבען אויף עביג פון טירקיי. וואס זייער חטא איז געוועזן ווייסט מען נאך ניט גענוי. מען זאגט אז זיי האבען געמאכט מחזקות מיט דעם סולטאנס עלטסטען זוהן, וועלכען דער סולטאן האט גיט איבעריג ליעב; אנדערע זאגען, אז זיי זענען געוועזן יד-אחת מיט דעם קראנפרינץ רעשאד און זיך צוזאמען אנגערערט אומברענגען דעם סולטאן.

די דריי זענען געוועזן די התחלה; נאך זיי האט מען ווידער ארעסטירט עטליכע און פופציג פערזאן, צווישען וועלכע עס געפינט זיך אויך דער פאלקאווניק פון דער קאמאנדע פיערלעשער. אלע ווערען בעשולדיגט אז זיי האבען זיך געבונטעוועט אויף דער רעגירונג. די פיעל אי־עסטען האבען געמאכט א אינגעהייערן רושם אין קאנסטאנטינופול.

— די רעגירונג האט געשיקט א פאפיר צו אלע פארשטעהער פון די רעגירונגען וואס האבען א אייגענע פאסט אין טירקיי און פאדערט פון זיי, אז פון זייער פאסט זאל מען ניט ארויסגעבען דעם פובליקום אזאלכע צייטונגען מיט ביכער וואס זענען פערבאטען אין טירקיי. (ווי בעקאנט, איז אין טירקיי פאראן זעהר א שטרענגע צענזור אויף ביכער און צייטונגען).

דון יִצְחָק אַבְּרַבַּנְאֵל.

שפאניען און פארטוגאל! ווי שרעקליך און טרויעריג קלינגען די צוויי נעמען אין יעדען יודישען אויער! — פיער הונדערט יאהר זענען שוין אריבער פון יענער צייט, זינט איבער דריי הונדערט טויזענד יודען, אלטע און יונגע, פרויען און קליינע קינדער, זענען פערטריבען געווארען פון דארטען, און עד היום שטילט נאך דאס הארץ ניט.

אומעטום האבען יודען צרות געליטען, פון נוטס האבען מיר גאר קיין מאל ניט געוואוסט. אונזער גאנצע געשיכטע איז א גרויסער בויגען בעפלעקט מיט יודיש בלוט, דאס איז א לאנגע קייט וואס איין צרה פערפלאנטערט זיך אין דער אנדערער, וואס א טאג ערגער, וואס א מאהל מעהר רציחות, מעהר עלענד און פיין. דאך אין שפאניען זענען די צרות גרעסער געוועזן ווי אומעטום, ווייל הויך האבען זיי געשטאנען און טיף זענען זיי געפאלען...

אז מיר נעהמען בלעטערן די געשיכטע פון אונזערע ברידער אין שפאניען פארן גלות, ווערד אונז פינסטער אין די אויגען און טרערען גיסען זיך ווי פון א קוואל.

אונטער אונז שווימען גאנצע טייכען בלוט פון הרוגים, און איבער אונז הויבט זיך אויף גאנץ הויך צו די וואלקענס ארויף פון עטליכע און דרייסיג טויזענד נשרפים, וואס דער אכזר טארקוועמאדא און אנדערע גייסטליכע האבען פערברענט, מיט הילף פון דער גרויזאמער אינקוויזיציע.

לייענענדיג, קענען מיר קוים פערשטעהען, פון וואנען יודען האבען דעמאלט גענומען אזוי פיעל כחות אויסצושטעהען אלע רדיפות, אויסצוהאלטען אזעלכע שווערע און ביטערע יסורים...

אין פערגלייך מיט אנדערע מקומות האבען יודען אין שפאניען געלעבט בעסער, רוהיגער, און זיי האט זיך געדאכט, אז דא האבען זיי געפונען א מקום־מנוחה, א נייעם פאטערלאנד. די געשעפטען זענען געגאנגען גוט, פרנסה האט ניט געפעהלט; פראנק און פריי האבען יודען געהאנדעלט אומעטום, עטליכע פון זיי זענען עולה־לגדולה געווארען, געקראגען גרויסע און וויכטיגע שטעלען ביי דער ממשלה און די פירשטען, יודישע דאקטורים האבען געהאט די בעסטע פראקטיקע, און — "וישמן ישרון ויבעט", מען האט פערגעסען וואו מען האלט. שטאלץ פון רייכטהום און גדלות האבען די יודען ביסליכווייז אנגעהויבען צו פערגעסען ווער זיי זענען, די יודישע שפראך און די תורה איז פערגעסען געווארען, אין גאס און אין שטוב צווישען זיך האט מען גערעדט שפאניש, די קינדער ערצויגען גלייך ווי די קינדער פון מאגנאטען, געמאכט בעלער און געלעבט גלייך מיט אלע קריסטען.

און אז די שונאים האבען ניט געשוויגען און צייטענווייז מיט דער האנד און מיט'ן מויל געגעבען אנצוהערענס אז יודען בלייבען יודען, אפילו ווען זיי בייטען די נעמען אדער פערשטעלען זיך אין גאנצען פאר קריסטען, האבען אונזערע שפאנישע ברידער זיך געטרייסט מיט פאלשע האפנונגען, אז די גזרות זענען נור אויף א ווילע, דאס איז ניט מעהר ווי א איבערגאנג, וואס געהט לייכט פארביי.

די גלענצענדע לאגע פון אונזערע ברידער האט געקריינקט אונזערע שונאים, די פאלשע נביאים פון דער קריסטליכער אמונה, די פערברענטע פאנאטיקער, די גלחים, די רשעים, וואס האבען ניט אויפגעהערט צו גראבען און צו גראבען אונטער אונז, אויסצוטראכטען פערשיעדענע בלבולים פון עלילת־דם און דאסגלייכען; זיי האבען אויפגעהעטצט די קעניגע, אויפגערייצט דעם המון־עם — און יודיש בלוט האט זיך געגאסען אין די גאסען.

מיט יסורים, חרפות און רדיפות האבען די שפאנישע יודען בעצאהלט פאר דאס ביסעלע רוהע און גליק וואס זיי האבען גענאסען.

בצר לישראל, אז דער חלף איז שטענדיג געלעגען אויפ'ן האלז, האבען א סך יודען ניט געהאט קיין כחות בייצושטעהען דעם שווערען נסיון און איבערגעוואלד אנגענומען "שמד"; זיי האבען געמיינט אז דעמאלט וועלען זיי שוין רוהיג קענען אבציעהען דעם אטהעם. יעצט אבער האט זיך אנגעהויבען פאר די געשמדטע יודען נאך פיעל ערגערע און גרעסערע צרות. און דא איז וויי־טער מקוים געווארען דער אלטער, אייביגער כלל, אז מיט געוואלד טהוט מען גאר ניט אויף, מיט רציחה פיהרט מען ניט אויס.

וואס מעהר מע האט די יודען געשלאגען און געפלאגט, פעסטער האבען זיי זיך געהאלטען אן זייער אמונה. אפילו די וואס זענען שוין געווען עטוואס אבגעשוואכט אין יודישקייט, האבען יעצט ווי אויף צו־להכעים דער אינקוויזיציע, געוואלט ליידען און ניט פערבייטען די אמונה.

אויך די אנוסים אדער מאראנען, ווי מע האט זיי גערופען אויף שפאניש, האבען נור גענומען א טויף־שיין למראית־עין, כדי די קריסטען זאלען מיינען, אז זיי נעהמען אן דעם נייעם גלויבען, אין הארצען אבער זענען זיי געבליבען טריי דער יודישער אמונה.

ביי דער נאכט פלעגען זיי זיך בעהאלטען אין חדרי־חדרים און שטילערהייט מתפלל זיין צו גאט געבעטען רחמים און תשובה געטהון פאר זייערע זינד, צו וועלכע די שונאים האבען זיי געצוואונגען מיט געוואלט.

די געבילדעטערע פון זיי פלעגען אויך לערנען די קינדער שטילערהייט, אלץ וואס א יוד דארף וויסען. די גרעסטע מצות זיינען ביי זיי געווען אבצוהיטען דעם סדר אים פסח און יום כפור כל־נדרי.

פיעל רייכע געשמדטע יודען האבען געהאט אויסגעבויטע קעלערען, וואו זיי פלעגען זיך צוזאמענקומען פסח ביי דער נאכט ריכטען דעם סדר. זייערע בעקאנטע יודען פלעגען זיי צושטעלען כשרע פלייש, מצות און וויין.

אין די זעלבע קעלערען פלעגען זיי בעהאלטען הייליגע ספרים, דארטען זענען געווען קליינע שוהלען מיט א ארון־קדש און ספרי־תורות.

מיט מסירות־נפש איז זיי אנגעקומען יעדער מנין, יעדע תפלה, ווארום שונאים האבען ניט געפעהלט און צו זיין א מסר אויף די אומגליקליכע אנוסים האט מען ניט בעדארפט קיין גרויסע פעהיגקייטען, קיין איבריגע חכמות און בילדונג.

ס'איז גענוג געווען א מוסר זאל עדות זאגען אז ער האט געזעהען ווי א געשמדטער יוד האט שבת געטראגען א נייעם ראק און דער קעסעל איז שוין געווען געגרייט צו ברענען און צו בראטען לעבענדיגע מענשען אדער ביינער פון די אנוסים, וואס ס'האט זיך אויסגעוויזען אז זיי זענען ביים לעבען ניט געווען געטריי דעם נייעם גלויבען.

און שרעקליך איז געווארען די לאגע פון די יודען אין שפאניען ווען עס איז אויפגעשטאנען די פערשאלטענע, אדער ווי טארקוועמאדא האט עס גערופען, די הייליגע אינקוויזיציע. טארקוועמאדא האט ניט אבגעלאזט די יודען אויף איין מינוט דעם אטהעם אבצוציהען. זיינע אכזריות איז גאר ניט צו בעשרייבען. דאס איז ניט געווען קיין מענש מיט הארץ און געפיהל, נאר א בייזער מלאך וואס איז אנגעשיקט צו נעהמען ביי מענשען די נשמה.

דאס גרעסטע פערגניגען איז ביי איהם געווען, ווען דער קעסעל האט געברענט און אין פייער האבען זיך געפ־עגעלט יודען אהן א צאהל.

דאס שפאנישע פאלק, וועלכעס האט שטענדיג ליעב געהאט זיך צוצוקוקען צו בלוטיגע סצענעס, האט פון די יודישע יסורים געמאכט א גאנץ פאראד, און יעדעס מאל ווען יודען האבען געברענט, איז אין שטאדט געווען פריילין.

די קריסטען האבען זיך אויסגעפוצט אין די טהייערסטע קליידער, גלייך ווי אין א יום־טוב, און מיט די ווייבער און קינדער געלאפען זעהען, ווי די זינדיגע יודען קומען אב אין פייער זייער שטראף.

א שטראהל־ליכט אין דער דאזיגער פינסטערער צייט איז געווען דער צופאל, אז דעמאלט ווען טארקוואמאדא האט געוועלטיגט מיט זיינע רציחות, איז עולה לגדולה געווארען איינער פון די גרעסטע יודישע לייט אין שפאניען, וועלכער האט ניט איין מאל בעשיצט זיינע ברידער אין א נויטה און געווען פאר זיי א מליץ־יושר ביי יעדער צרה.

דאס לעבען פון דעם גרויסען מענשען, וועלכער האט געהייסען מיט דעם נאמען דון יצחק אברבנאל, ווילען מיר בעשרייבען אין אונזער ערצעהלונג.

(פארטזעטצונג קומט) — מ. פרייר.

תכריכים.

ערצעהלונג.

פון מ. ספעקטאר.

שוין מעהר ווי זעקס וואכען אז ר' אברהם בער איז קראנק און געהט ניט אראפ פון בעט. וואס ווייטער איז זיין קראנקהייט געפעהרליכער, איינינע אברים זענען איהם געליימט, נאר ער איז נאך ביי דעם גאנצען שכל, ער פערשטעהט זעהר גוט אז צו זיבעציג יאהר און ביי אזא קרענק וועט ער שוין קיין מאל פון בעט ניט אויפשטעהן און פון זיינע רייכע פערפוצטע צימער שטעהט איהם פאר היינט מארגען די לעצטע רייזע צו מאכען אין דער אמת'ער וועלט אריין, דארט וואו מען דארף און מען מוז אפגעבען דין וחשבון פאר דעם וואס לעבט אייביג.

ליעגענדיג אַזוי אין בעט טראַכט ער, וואָס האָט ער צו ענטפערען, ווען ער וועט קומען אַהין, ווען מען וועט איהם אָנהויבען פרעגען ווי אין די פרומע ספרים שטעהט געשריבען: „מענשעלע! גיב נור אָפּ חשבון פון דיינע זיבעציג יאָהר לעבען, האָטש דו ביזט געבוירען אָרום, נאַקעט, פון דעסטוועגען האָט מען דיר געגעבען אַלעס, רייכטום, געזונד, קינדער און איינִיקליך, קיין זאַך האָט דיר ניט געפעהלט, וואָס דיין האַרץ האָט נור נעגלוסט האָסט דו אויסגעפיהרט, אַלע האָבען דיר אָפּגעגעבען כּבוד פאַר דיין געלד און פאַר דיין שטאַרקייט, נאָר וואָס האָסט דו, מענשעלע, אָבער געטהון פאַר גאָט, פאַר לייט און פאַר דער וועלט?“

און ר' אברהם בער פּריוּוט זיך פאַרענטפערען פאַר זיך אַליין. ער גיט זיך זעלבסט אָפּ השבון, ער וויל זיך צוגרייטען, בעטראַכטען, עס זאָל ניט אויסקומען פּלוצים, ניט ערוואַרטעט, ער זאָל זיך ניט דערשרעקען און פערפּלאָנטען די צונג אויף דער אמת'ער וועלט, ווען מען וועט זיך דאַרפען פאַרענטפערען. איידער מען רעדט דאַרף מען זיך גוט בעטראַכטען און דאַן קען מען זיך אפשר אויסדרעהען. ער האָט אין זיין לעבען געַנוג „דיעלעס“ געהאַט אין טוד און ביים סלעדאָוואַטעל און נור אַ דאַנק זיין בעטראַכטקייט, האָט ער געוואוסט וואָס צו ענטפערען, זיך קיין מאָל פערפּלאָנטעט און זיך ב"ה שטענדיג אויסגעדרעהט פון שטראָף, פון תּפיסה און אפילו פון סיביר.

ר' אברהם בער איז געווען פרום און האָט שטאַרק מורא געהאַט פאַר איין עבירה — פאַר גאָט מיט זיין שרעקליכען גהינם. אין די יונגע יאָהרען, האָטש ער האָט שוין דאַן אויך מורא געהאַט פאַר איין עבירה, פלעגט ער ניט וועלען טראַכטען וועגען דעם.

— עט, עס איז נאָך וויט, עס איז נאָך צייט, — פלעגט ער זאָגען ווען עס פלעגט איהם, ניט ווילענדיג, אַ מאָל אויפקומען אויף דעם געדאַנק, נאָר ווען ער איז שוין אַריין אין די פופציגסטע יאָהרען, אָנגעהויבען צו הוסטען, עס האָט איהם אָנגעהויבען שטעכען אין אַזייט און דעם אַפּעטיט אַביסעל אָנגעוואָרען האָט ער זיך דאַן שטאַרק גענומען צו גאָט און אויך מיט איהם אָנגעהויבען מאַכען געשעפטען: הייס געדאַוועגט, אין דרייען זיך געבויגען צו ברכו, געטריי געשפּרונגען צו קדושה, נאָכגעגאַנגען נאָך יעדער לויה, יעדען שבת אָפּגעזאָגט גאַנץ תּהלים, אַ פאָר מאָל אין יאָהר מנדר געוועזען ז"י גולדען און בכלל האָט ער אויף די עלטערע יאָהרען אָנגעהויבען קויפען מצות מיט כּבוד און פלעגט געבען צדקה כּמעט אין אַלע חברות.

ער האָט אומעטום געגעבען, נאָר אומעטום האָט ער אָפּגעדונגען ביליג, געקויפט כּשר'ה מציאות. —

*

נאָך אין די יונגע יאָהרען האָט ר' אברהם בער בעקומען אַמיינונג וועגען מענשען אַז זיי זענען נאָך געפעהרליכער ווי די היות רעות אין די וועלדער, אַז זיי זענען נור זאַט, טשעפען זיי קיינעם ניט, נאָר מענשען זענען אַזוינע היות אַז וואָס זיי ווערען זעטער, ווערט ביי זיי ׀ ער אַפּעטיט גרעסער און בעקומען נאָך מעהר פעהיגקייטען דעם צווייטען צו דערשטיקען און אויסעסען ביז צום טרוקענעם ביין. —

און נאָך איין מיינונג האָט ר' אברהם בער געהאַט וועגען דיזעלבע מענשען, אַז ווער עס פערשטעהט ווי צו בעגעהן זיך און לעבען מיט זיי, דאַן זענען די מענשען כּלל ניט געפעהרליך, נאָר פערקעהרט זיי ווערען אַזוינע גוטענקע און שטילענקע, נור ווי די שעפעליך, לעמעליך, בהמה'ליך, פערדעליך און ניט נאָר זיי בייסען און דריגען מיט די פיס נאָר פערקעהרט זיי לאָזען זיך מעלקען, שערען און פאָהרען אויף זיך רייטענדיג. און די אַלע בהמה'ליך שאָקלען נאָך צו מיט די קעפעליך פון גרויס פערגניגען וואָס מען מעלקט זיי און מען שערט זיי, זיי באַלעקען זיך מיט די צונגען און דרעהען מיט די עקען פון גרויס פערגניגען, וואָס זייער מעלקער און שערער ווערד פון זיי וואָס אַ מאָל פעטער.

— און אַז מען זאָל אַט די אַלע מענשעליך ברענגען צו אַזאַ שטאַנד, פלעגט ר' אברהם בער זאָגען, ברויכט מען כּלל ניט קיין בייטשען מיט שטעקענס, מען דאַרף נור וויסען ווי זיי צו גלעטען און ווי אַזוי מיט זיי ווייך צו רעדען און אויך וויסען ווען זיי אַמאָל צו וואַרפען איין אָפּגעגריזעטען ביין.

דאָס אַלעס האָט ר' אברהם בער גוט געוואוסט זיין גאַנץ לעבען, ער איז דערצו ווי געבוירען און איז געווען אַ שטענדיגער מעלקער, אַ שטענדיגער שערער און אויסגעוואַקסען אַ מיליאָנער צווישען כּמעט אַ גאַנצער שטאָדט קבּצנים וואָס פלעגען אומעטום איהם כּבוד אָפּגעבען און לויבען אין אַלע גאַסען, און ער האָט זיך פון דעם אַלעמען געפיהלט גליקליך.

נאָר ביי זיין גאַנץ גליק פלעגט איהם אָנקומען אַזוינע מינוטען פון וועלכע ער פלעגט זעהר טרויריג ווערען. זיין געזיכט פלעגט זיך איבערבייטען און ווען עמיצער, זאָל איהם דאַן קענען זעהן ביי איהם אין צימער וואָלט מען איהם ניט דערקענט. די פלייצע איינגעבויגען, די באַקען איינגעפאַלען און די אונטערשטע ליפּ אָפּגעלייזט.

דאָס זענען געווען די מינוטען ווען ער פלעגט זיך דערמאָנען אָן זיין שותף חיים און אָן דעם בעל־עגלה בעריל ווען מען האָט זיי צוריק מיט יאָהרען געהאַפּט ביי דער גרעניץ מיט טרפה'נע סחורה. זיי האָט מען אַריינגעזעצט, איהם האָט מען אויך געשלעפּט צום סליעדאָוואַטעל נאָר דער שותף מיט דעם בעל־עגלה זענען געשטאָרבען אין תּפיסה פאַר דעם משפּט, „די דיעלע“ האָט מען געמוזט אויפהערען, און ר' אברהם בער אויסער וואָס ער איז בעפרייט געוואָרען פון דער סליעדסטווע, איז ער נאָך געבליבען ביים גאַנצען פערמעגען אפילו ביים שותף'ס טהייל אויך. ווער האָט געקענט ביי איהם מאָנען אַטהייל? — די אומגליקליכע אלמנה? אין אָנהויב האָט ער זי גאָר אויף דער שוועל ניט געלאָזט און געהאַלטען אין איין שרייען אז ער האָט מיט איהר מאַן קיינמאָל קיין געשעפטען געהאַט, נאָר שפּעטער מיט אַיאָהר ווען די טרויריגע געשיכטע איז אַביסעל פערגעסען געוואָרען האָט ער אָנגעהויבען אַלס שטאָדט־גביר אַריינשיקען די וויסטע אלמנות צו צוויי רובל אַ וואָך.

און אַלע האָבען איהם געלויבט פאַר זיין גוטסקייט.

שפּעטער מיט יאָהרען ווען זיין קאַפּיטאַל האָט זיך פערגרעסערט מעהר ווי איין מיליאָן און ער האָט די שטאָדט געשענקט אַ שטיקעל פלאַץ אויפצובויען אַ תּלמוד־תּורה האָבען אַלע פערגעסען אָן דער געשיכטע פון דעם שותף מיט דעם בעל־עגלה און אָן זייערע אלמנות מיט יתומים וועלכע געהן נאָך עד היום אַרום איבער די הייזער. —

*

אָנגעהויבען מעלקען און שערען האָט ר' אברהם בער זעהר יונג, כּמעט צו צוואַנציג יאָהר, באַלד ווי ער האָט חתונה געהאַט אין דער שטאָדט, וואו די ערצעהלונג קומט פאָר. ער האָט פערמאָגט אין גאַנצען צווייהונדערט רובל נדן און באַלד זיי צוטיילט פערשידענע בהמה'ליך, אַ פּאָר קליינע סוחרים'ליך צו 25 רובל, דעם מאַרק־יוד 5 רובל אויף דעם מאַרק־טאָג, דעם וואַסער־פיהרער 15 רובל אויף אַ פערד, די מילך־יודענע 20 רובל אויף אַ קוה, דעם דאָרפס־גוי 3 רובל אויף אַ פעלץ א. ד. ג.

אין גאַנצען פאַר צווייהונדערט רובל האָבען זיך פופציג פאַמיליעס פערקויפט און מען האָט יאָהרען לאַנג געאַרבייט פון זיינעט וועגען מיט ווייב און מיט קינדער ביז די כּחות זענען זיי אויסגעגאַנגען און נאָכהער האָבען זיך געפונען נייע הונדערט פאַמיליעס צום פערקויפען זיך ר' אברהם בער'ן.

אַזוי לאַנג אַזוי ברייט ביז ר' אברהם בער איז געקומען צו עטליכע צעהנדלינגער טויזענד רובל, דאַן האָט ער צוזאַמען מיט זיין שותף חיים'ן אָנגעהויבען צו האַנדלען מיט געפעקעלטע סחורה. אַז דאָס נייע געשעפט האָט אָנגעהויבען גוט צו געהן האָט ער אָוועקגעוואָרפען די „וואָכערס“, זאָגענדיג דערביי יעדען מיט אַ ליעבליך געזיכט:

— איך קען ניט האַנדלען מיט פּראָצענט, איך קען ניט זיין וואָכערניק, עס איז ניט פאַר מיין האַראַקטער, עס איז מיר נמאס געוואָרען אַלע מאָל פערקויפען יודישע בעבכעס.

פּריצים פלעגט ער נאָך לייען געלד, נאָר יודען — זיי זאָלען זיך אפילו אויסשטרעקען, האָט ער מעהר ניט געליהען קיין קאָפּיקע.

ער האָט איינגעמאָנט זיינע יודישע הובות וואו ער האָט נור געקענט, און וואו מען האָט ניט געקענט איינמאָנען און עס איז ניט געווען וואָס ביי זיי צו פערקויפען האָט ער זיי אָוועקגעשענקט זייערע הובות.

די גאַנצע שטאָדט האָט איהם געלויבט דערפאַר.

— וואו האָט איהר נאָך אַזאַ גביר וואס זאָל זיינע בעלי־חובות אַוועקשענקען געלד? — און ר' אברהם בער'ס גוטער נאָמען האָט זיך פערברייטערט.

נאָך זיין שותּפ'ס טויט אין תּפיסה ווען זיין קאַפּיטאַל איז נאָך גרעסער געוואָרען האָט ער אַוועקגעוואָרפען דעם מסחר מיט די געפּעקעלטע סחורה.

— עס איז ניט פאַר מיר קיין געשעפט, ניט פאַר מיין האַראַקטער, — האָט ער געזאָגט דערמאָנענדיג זיך וויפיעל שרעקענישען און ציטערנישען ער האָט געהאַט פון דעם געשעפט, וויפיעל מאָל האָט ער געשפּיעלט מיט זיין לעבען און וויפיעל, וויפיעל פרעמדע לעבענס זענען דאָ אומגעקומען:

ביינאַכט, שרעקליך פינסטער, אַ שלאַקס רעגען, נאָהענט פון דער גרעניץ, מען הערט נאָכשיסען, מען אַנטלויפט, און אויף דעם צווייטען טאָג פלעגט אָפט פעהלען פון זיינע געדונגענע חברים... ווער קען אַלעס געדענקען וואָס עס איז פאַרגעקומען ביז ער האָט געמאַכט זיין מיליאָן? ווער קען געדענקען!.. די האָר שטעלען זיך קאַפּויר דערמאָנענדיג זיך...

און ער האָט פעסט ביי זיך בעשלאָסען מעהר מיט דעם געשעפט זיך ניט פאַרנעמען. און האָט זיך אָנגעהויבען בעשעפטיגען מיט פיינע ערענטליכע געשעפטען ווי פאַדריאַדען, וועלדער, פּאַסעסיעס, פאַבריקען און הייזער קויפען. —

רייכע פּריצים פלעגט ער נאָך לייען געלד אויף איינס פּראָצענט נאָר עפּיס איבער אַ מעשה מיט זיינעם אַ בעל־חוב אַ פּריץ, האָט ער אפילו פּריצים אויך אויפגעהערט לייען געלד.

— איך קען ניט ליידען קיין פּראָצענט. איך קען ניט ליידען די מענשען וואָס בעשעפטיגען זיך מיט פּראָצענט. עס איז ניט פאַר מיר, איך גיב זיך נור אָפּ מיט ערענטליכע געשעפטען, — פלעגט ער יעדען זאָגען.

דער וואָלף, ווי ער זאָל ניט ווערען היימיש, קוקט ער נאָך אַלץ אין וואַלד אריין.

אויף דעם מאַרק־פּלאַץ, אין זיין גרויס הויז, האָט זיך געפונען כּמעט הונדערט קלייטען. האָט איינער פון די שכנים קיין פּרנסה געהאַט פלעגט ער איהם נאָך צוצאָהלען עטליכע רובל ער זאָל זיך ארויסציהען. נאָר ווי באַלד ער האָט בעמערקט אַז איינער אין זיינע קלייטען האָט יאַ פּרנסה, פלעגט ער איהם יעדעס מאָל העכערן קלייט־געלד אויף אַזוי פיעל אַז יענעם זאָל בלייבען נור אויף די נשמה צו דערהאַלטען.

און דאָס ווייסט זיך יעדער אַז דאָרט ווי אַ יוד האָט עטוואָס פּרנסה געהט ער שוין ניט אַוועק.

און קיינער האָט ניט געזאָגט אַז ר' אברהם בער פיהרט ווידער אַ מיאוס געשעפט. דאָס איז דאָך ניט קיין פּראָצענט, ניט קיין פּעקלעריי, האָבען אַ הויז איז אַ ערענטליך געשעפט און אַז אַ שכן האָט ניט ח"ו קיין פּרנסה צאָהלט ער איהם נאָך צו ער זאָל האָבען מיט וואָס ארויסצוציהען.

(פאָרטזעצונג קומט)

בילדער אויס דעם יודישען לעבען.

פון י. ל. פּרץ.

ג) קלאַץ־געשיכטען.

1) דער קלאַץ אַליין.

אין מיטען מאַרק ליגט איין אַלטער פוילער קלאָץ...

דאַכט זיך, טויט ווי אַלע טויטע — און דאָך, אין אַ שטילער זומער־נאַכט, ווען אַלץ אַרום איז פערזונקען אין טיעפען שלאָף, ווען לבנה און שטערען דרימלען אונטער אַ לייכטען זילבער־נעפּיל, וועקט זיך אין מיר אויף דער אַלטער כּשוף־מאַכער... „האָקוס־פּאָקוס!" — דער קלאָץ לעבט!

ערגיין אין מצרים ליגט אַ פערכּישוף'טער אַלטער קלאָץ, וואָס וועקט זיך יעדען פריה מאָרגען, (ווען די פרישע, ריינע זון שטעהט אויף) און יעדען אָבענד, (ווען זי געהט אונטער פערשעמט און פערבלוטיגט) און גיבט פון זיך אַרויס אַ וואונדערליכען קלאַנג; — מיין קלאָץ פערצייהלט גאַנצע געשיכטען,

אַליין, וואָס איך שרייב פון שטעדטיל, האָב איך איהם צו פערדאַנקען, דאָס אַליין זענען „קלאָץ־געשיכטען"...

נאָר אָנהויבען הויבט ער אָן פון שיך. רעכט האָט ער! יעדערער איז ביי זיך דער הייליגער מיטעלפּונקט, אַרום וועלכען ער שטעלט זיך אויס די רעשט וועלט.

עס געהט כּסדר: איך, און דערנאָך ערשט אַלץ, וואָס מיין איז! דעריבער: מיין משפּחה, מיינע חברים, מיינע גוטע פריינד, מיינע בעקאַנטע, מיין שטאָדט, מיין געגענד, מיין לאַנד...

דערנאָך נעמען מיר שוין שותּפים צו: אונזער ערד,. אונזער וועלט.

פאַר דאָס קומען מיר צוריק צו: מיין גאָט! נאָר דאָס זאָל זיין אַ סגולה צו פּרנסה...

טהייל מיינען אפילו, אַז זיי זענען, נישט נור דער מיטעל־פּונקט, נאָר זאָגאַר דער ברען־פּונקט פון דער וועלט. דאָס גאַנצע ליכט לויפט זיך דאָ צוזאַמען און שטראַהלט פון זיי ערשט אַרויס אויף דער רעשט וועלט... און, אָהן אַ הלב'ען ליכטעל אין האַנד, לויפען די באַרמהערציגע לייט אַרום אין די גאַסען און שרייען: ליכט! ליכט! ווי אַ מאָל דער כּביכול און דערנאָך געטהע פאַר'ן טויט...

אַנדערע קלערען גאָר: צי איז אויסער זיי עפּיס פאַרהאַנען!...

„איך בין איך" — על כּן — בין איך דאָ! נאָר דער רעשט וועלט צי איז זי נישט מיינס אַ חלום, אַ חלום פון אַ זומער צי אַ ווינטער־נאַכט, ווי עס מאַכט־זיך?

און באמת, ווער נעטיגט מיך צו גלויבען, אַז אויסער מיך עקזיסטירט נאָך עפּיס? פיהלען פיהל איך נור מיין הונגער, מיין דורשט מיין עגמת־נפש... איי וואָס? מען זאָגט?

דאָס איז ווייניג, מען פלעגט אַ מאָל זאָגען, אַז עס איז פאַרהאַן: עהרליכקייט, רחמנות, יושר, אמת וכדומה, און עס האָט זיך אויסגעוויזען— אַ חלום, אַ ווילסטער חלום...

און — אַ והא ראיה! אַז איך, נור איך, נעם אַ קאָפּ בראָנפען, טאַנצט די גאַנצע וועלט אַרום ווי שכּור!

נאָר, לאָמיר צוריקגעהן צום קלאָץ! צו זיין אויטאָביאָגראַפיע!

געוועזן איז ער אַ מאָל אַ בוים.

אַ פרישער, גרינער בוים אין וואַלד!

געוואָרצעלט האָט ער אין דער ערד, געצויגען זיך אין הימעל אריין... איין אָדלער, נאַטירליך, פליהט העכער, נאָר ער האָט זיינס געטהון בשלמות, ער האָט זיך געהויבען און געהויבען, איבער זיינס גלייכען געוואַקסען, און ער האָט שוין אַ גרויס שטיק הימעל געזעהן!

טהייל מאָל האָט זיך איהם געדאַכט, אַז, אָט אָט, פאַלט אַראָפּ דאָס טעלעריל פון הימעל און לעגט זיך איהם — אַ קרוין אויפ'ן קאָפּ! און ער איז ווערט די קרוין, ער ציהט זיך אַליין־אין־איינעם אַרויף!...

געלעבט האָט זיך נישט שלעכט!

טויזענד בלעטער צום עטמען און אריינציהען גרינצייג... אַ שאָק וואָרצלען אונטער דער ערד, צו ציהען חיונה — זאַפט און זאַלץ! — דאָס איז פאַר'ן גוף. די נשמה האָט: פייגעל־קאָנצערט און וואָלקען־מאַסקאַראַדע!

צווישען די צווייגען זומט, ברומט, טרילערט און קלינגט... אויפ'ן הימעל פליהט און ציהט און יאָגט זיך. פון אַ זייט שווימט אַ סטאַדע וואָליגע שעפעליך; אָט טרייבט זיי אָקעגען אַ גראָמאַדע צויטיגע, שוואַרצע וועלף. ביידע פערשווינדען, און, איבער דער ברייט פון הימעל ציהט זיך אויס אַ לאַנגער דייטש מיט גרויסע שטיוועל און אַ מעשענע פּיקעל־הויב אויפ'ן קאָפּ... ער ווערט אויך צורינען, און דער הימעל הענגט אַרויס וועש צו טרוקנען... דאָס „גרעט" שאָקעלט זיך, הוידעט און וואַרפט זיך, גלייך עס וויל אַראָבפאַלען און אַ האַלבע וועלט „מלבּיש־ערומים" זיין...

דאָס אַלין איז זומער.

ווינטערצייט הילט זיך איין דער בוים אין ווייסען מאַנטעל און דרימעלט, און שלאָפט איין, און חלומ׳ט איבער אַ וועלט!

אין אַזאַ שלאָף הערט ער איינמאָל: טראַך! טראַך!

אַ האַק, צי אַ דונער! ער צי איין אנדערער?

איידער ער קומט צו זיך — באַין! ער ליגט שוין אויסגעצויגען אויפ׳ן שניי...

און ער שלאָפט ווייטער איין... און ער חלומ׳ט ווייטער:

פֿערפֿאַלען! עס וועט זיך אָנהייבען אַ נייע לעבען, גאַר איין אַנדער לעבען! נישט אין היימישען וואַלד, נישט צווישען זיינס־גלייכען־ביימער, נאָר אין דער אייבינער פֿרעמד!

נישט "הימעל און ערד" וועט עס הייסען, נאָר "הימעל און וואַסער", בעסער געזאָגט: הימעל און הימעל, איין אמת׳ר פֿון אויבען, איין אָפּגעשפיגעלטער פֿון אונטען...

אַ מאַטשט וועט ער זיין, אויף דער גרעסטער שיף שווימען; אויף דער גרעסטער שיף, אויפ׳ן גרעסטען ים! און אַ וועלט וועט ער זעהן!

דעם וואַלד וועט ער דאָך נישט פֿערגעסען!

ווען ער נעהנטער קומען צו׳ן אַ שטיק ערד, וועט ער זיך שאָקלען און גריסען דעם וואַלד... פֿון צייט צו צייט וועט איהם דער ווינד צו טראָגען אַביסעל ריח פֿון נאָדלען און בלעטער... אויף דער שיף וועט געווים זיין אַ שטייגעל און דרינען אַ קליין זיס פֿייגעלע...

ער חלומ׳ט און פֿיהלט, ווי די האַק שפּאַרט איהם אין די זייטען, שיילט און רייסט... שאַדט ניט!

"טערפּי קאַזאַק, אַטאַמאַנאָם בודיעש!"

אַנדערע האָט מען אויף פּיצפּיצליך צוהאַקט, אויף אַש פֿאַרברענט, אויף אַלע וועלט־עקען פֿערשפּרייט און דאָס אַש צוזייעט, און ער וועט זיין אַ מאַטשט!

נאָר אויפֿגעהאַפּט האָט ער זיך נישט אַלס מאַטשט... מען האָט פֿון איהם קוים אַ באַלקען געמאַכט, אין אַ הויז איינגעמויערט.

ענג, דושנע, פֿינסטער — עס דריקט פֿון אַלע זייטען...

ער פֿאַלט אַוועק אין אַ נייעם שלאָף, אין אַ וויסטען שלאָף, אָהן חלומות, אָהן האָפֿנונג, אָהן טרייסט.

און אַזוי איז ער פֿופֿציג און אפשר הונדערט יאָהר געשלאָפֿען...

און עס וועקט איהם ווייטער: טראַך! טראַך!

און ער חאַפּט זיך אויף שוין בּאֱמת אין אַ ים, נאָר אין אַ רויטען, פֿייערדיגען ים... פֿאַליעס פֿייער שלאָגען...

דאָס איז קיין עק! — טראַכט ער — אין גהינם בין איך! מיינט ער.

נאָר אַ קלאַ׳ץ דענקט און די פּאָזשאַרנאַ קאָמאַנדאַ לענקט און טהוט איהרס... אצינד ליגט ער אין מיטען גאַס...

ער ליגט און פֿוילט און ניצט נאָך דער קליינער וועלט...

האָלץ־ווערם ציהען פֿון איהם די גאַנצע פּרנסה... אַ צושויבערטע דיענסט־מויד לויפֿט צו און רייסט אויס אַ קיהנדעל... דער שרייבער פֿון מאַגיסטראַט נעמט זיך יעדען טאָג נאָכ׳ן מיטאָג אַ צעהן־שטעכער... פֿרייטאָג רייסט פֿון איהם וועד אין גאַט גלייבט עדות צום נעגעל־פֿערברענען...

קומט אין מיטען דער נאַכט אין שטעדטיל אַ קליין סוחר׳ל, אַ נשרף׳ל, צי אַזוי אַ בעטלער, נעכטיגט ער איבער אויפ׳ן קלאָ׳ץ...

טהייל מאָל ציהט זיך אויף איהם אויס דער נאַכט־וועכטער און חראַפּיט...

(פֿאָרטזעצונג קומט).

אַ זשאַרגאָנישער פּאָעט.

פֿון דר. איס—על.

פֿאַר יאָהרען איז לעאָ וויענער, איין פּראָפֿעסאָר פֿון אַ אַמעריקאַנישער אוניווערזיטעט געקומען צו אַ טייערען געדאַנק. ער האָט צוזאַמענגעקליבען די בעסערע זשאַרגאָנישע ליעדער פֿון מאָריס ראָזענפֿעלד אונד האָט זיי אָבגעדרוקט אויף איין זייט בוך מיט דייטשע בוכשטאַבען, אויף דער אַנדערע זייט האָט ער געגעבען אַ טרייע איבערזעטצונג פֿון יעדער יודישער שורה אויף ריין ענגליש.

דורך דעם איז ראָזענפֿעלד, דער פּאָעט פֿון ווהייטשעפּעל און פֿון די ניו־יאָרקער אָרומע אַרבייטסלייט געוואָרען בעקאַנט אין דער אייראָפּעאישער ליטעראַטור. אַ סך צייטונגען, סיי ענגלישע סיי דייטשע, האָבען געשריבען אַרטיקלען וועגען ראָזענפֿעלדס יודישער פּאָעזיע, און עטליכע ליעדער, גוטע ליעדער, פֿול פֿון וויהטאָג און האַרצקלעמעניש זענען איבערזעצט געוואָרען אין אַנדערע אייראָפּעאישע שפּראַכען. און עס קען אָפּשר זיין, דאָס איצט, בּשעת איך שרייב, זיצט ערגעץ וואו אין איין אָרומער דירה אַ עכטער ענגלענדער, אָדער אַ אמת׳ר דייטש, לייענט מיט געפֿיהל ראָזענפֿעלדס ליעדער און איז דאַנקבאַר דעם יודישען פּאָעט פֿאַר זיין אומעטיגען געזאַנג.

דאָס בוך פֿון מאָריס ראָזענפֿעלד טראָגט אויף זיך דען נאָמען: "ליעדער פֿון גהעטטאָ", עס איזט געדרוקט אויף גוטען ענגלישען פּאַפּיער און עס איז איינגעבונדען אין אַ שענעם גרינעס לייניוועטענעם איינבונד. צום ערשטען מאָל האָט זיך די אָרומע יודישע פּאָעזיע אויסגעפּוצט אויף אַזאַ אופֿן, נאָך דער נייעסטער מאָדע, און דאָס איז אַ גוטער סימן: די יודישע פּאָעזיע מאַכט דעם ערשטען וויזיט אין דער אייראָפּעאישער ליטעראַטור.

פֿאַרוואָס האָט מען דווקא אַרויסגעשיקט אויף דעם אייראָפּעאישען ביכערמאַרק מאָריס ראָזענפֿעלד׳ן? אין קורצען קען מען נור דאָס זאָגען: ער האָט צוויי גרויסע מעלות וועלכע פֿעהלען אָפֿט אַנדערע פּאָעטען, און די צוויי מעלות פֿערדעקען זיינע צוואַנציג אַנדערע פֿעהלערן. ערשטענס, איז ער אַלעמאָל עהרליך אין זיינע געפֿיהלען; צי שרייבט ער חכמות אָדער נאַרישקייטען. צי וויינט ער אָדער לאַכט ער — ער טהוט דאָס פֿון גאַנצען האַרצען, ער נייט זיך ניט דערצו. צווייטענס, האָט ער אַ ריכטיג — קלאָרעס בילד פֿון זיין פּובליקום, ער קען דאָס פּנים און האַר׳ץ פֿון זיין לעזער, און בּשעת ער שרייבט, ווייס ער גאַנ׳ץ בעשטימט די אַרט מענשען, וועלכע וועלען איהם לייענען, ער איז גייסטיג פֿערבונדען מיט זיין לעזער, ער האָט איהם ליעב און ער איז זיין טרייער גוטער פֿריינד.

און נאָך עפּיס בעמערקען מיר ביי מ. ראָזענפֿעלד׳ן. זיינע צרות און וויהטאָגען, זיינע ליידען און פֿריידען זענען דיזעלביגע, וועלכע עס לעבט דורך די יודישע מאַסע אין אַמעריקאַ. זיינע געדאַנקען און פֿאָרשטעלונגען פֿון גליק, זיין בייגקען נאָך בעסערע צייטען, זיינע רחמנות צו אונטערדריקטע און אָרומע זענען ניט העכער, ניט גרעסער, ניט טיעפֿער. ער גייט ווי אַ גלייכער ברודער צווישען טויזענד אַנדערע ברידער, ער שפּרייזט דעם זעלבינען טריט, און ווען ער פֿאַרקוקט זיך אַ ווײַלע אויף אַ בוים, אויף אַ בלימעלע גיט איהם שוין אײמיצער אַ ציה פֿאַר׳ן פּאָלע און ציהט איהם אַרונטער צו די טרויריגע פֿאַרבען פֿון דער אָרומקייט... ער גייט ניט פֿאָרויס, ער בלייבט נאָך צוריק. נאָר פֿון אויבערשטען האָט ער געקראָגען אַ זעלטענע מתּנה, דעם כּח צו זינגען און זאָגען אין האַרציגע ווערטער און אין קלינגענדע גראַמען פֿון אַלצדינג וואָס פּרעסט און שטיקט דעם אָרומען ברודער, צו זינגען און זאָגען, צו טרייסטען און צו דערמוטהיגען.

מ. ראָזענפֿעלד איז געבאָרען געוואָרען אין רוסלאַנד ביי אָרומע פֿישער. אין לאָנדאָן האָט ער פֿאַרזוכט דעם טעם פֿון הונגער און קעלט, אין ניו־יאָרק האָט ער אַ צייט לאַנג געשניידערט, איצט לעבט ער פֿון זיינע ליטעראַרישע אַרבייטען.

מ. ראָזענפֿעלד איז דער פּאָעט פֿון ווהייטשעפּעל און פֿון די ניו־יאָרקער אָרומע יודישע אַרבייטסלייט. דאָס בוך פֿון וועלכען מיר רייידען איצט טהיילט זיך איין אין דריי טהיילען; 1) אַרבייטסליעדער, 2) נאַציאָנאַלע ליעדער און 3) אַלערליי מאָטיווען. שוין די איינטהיילונג בעווייזט, דאָס מאָריס ראָזענפֿעלד ווייס ווי טיעף דאָס נאַציאָנאַלע געפֿיהל איז איינגעוואָרצעלט ביי אונז, ווי לעבענדיג עס קלינגען נאָך אין דעם יודישען אַרבייטערס האַר׳ץ ריינע נאַציאָנאַלע מאָטיווען.

דער לעזער פון „יוד" וועט זיך נאך דערמאנען, דאס מ. ראזענפעלד האט ניט לאנג אין שלעכטע פערזען, אבער מיט הייסע געפיהלען געזונגען א ליעד פאר דעם היינטיגען ציוניזם, פאר דער נייעסטע בעוועגונג, וועלכע פיהרט אונז צו דער בעפרייאונג פון נאציאנאלען גלות. ווי א גלייכער צווישען גלייכגעזינטע געהערט ער א ל ס פ א ע ט צו קיין פארטיי. ער זינגט פון אלצדינג וואס מאכט ציטערן זיין הארץ און זיין יודישעס הארץ ציטערט פון יודישען נאציאנאלען עלענד ניט וועניגער ווי פון זיין עקאנאמיש פאליטישען עלענד.

צום שלום בריינגען מיר א פראבע פון יעדער אבטהיילונג בעזונדער:

מיין יונגעלע

איך האב א קליינעם יונגעלע,
א זוהנעלע גאר פיין!
ווען איך דערזעה איהם, דאכט זיך מיר
די גאנצע וועלט איז מיין.

נאר זעלטען, זעלטען זעה איך איהם
מיין שיינעם, ווען ער וואכט;
איך טרעף איהם אימער שלאפענדיג,
איך זעה איהם נאר ביי נאכט.

די ארבייט טרייבט מיך פריה ארויס
און לאזט מיך שפעט צוריק;
אי, פרעמד איז מיר מיין אייגען לייב!
אי, פרעמד מיין קינדס א בליק!

איך קום צוקלעמטערהייט אהיים,
אין פינסטערניש געהילט, —
מיין בלייכע פרוי דערציילט מיר באלד,
ווי פיין דאס קינד זיך שפיעלט,

ווי זיס עס רעדט, ווי קלוג עס פרעגט:
„אי, מאמא, גוטע מא,
ווען קומט און ברענגט א פעני מיר
מיין גוטער, גוטער פא?"

איך הער עס צו און איל — עס מוז —
יא, יא עס מוז געשעהן!
די פאטער-ליעבע פלאקערט אויף:
עס מוז מיין קינד מיך זעהן!

איך שטעה ביי זיין געלעגער'ל
און זעה, און הער, — און ששא...
א טרוים בעוועגט די ליפעליך:
„א וואו איז, וואו איז פא?"

איך קוש די בלויע איינעליך...
זיי עפנען זיך — א, קינד!"
זיי זעהען מיך, זיי זעהען מיך,
און שליעסען זיך געשווינד.

„דא שטעהט דיין פאפא, טייערער
א פענילע דיר, נא"!
א טרוים בעוועגט די ליפעליך:
„א, וואו איז, וואו איז פא?"

איך בלייב צווייהטאגט און צוקלעמט,
פערביטערט, און איך קלער:
„ווען דו ערוואכסט א מאל, מיין קינד,
געפינדסט דו מיך, ניט מעהר"...

פון דעם ליעד „ספירה".

— — — — — — — — — — — — —

א ציטעריגע תקיעה, א תרועה, א שברים, —
אט דאס איז א צונדער דער יודישער גוסט,
א גוסט, וואס דערוועקט נור געפיהלען צו קברים,
א גוסט, וואס צערשמעטערט א שטאהלערנע ברוסט.

א תפלה לעני, א יעלה, א קנה,
אט דאס איז די יודישע זיסטע מוזיק,
זייט דארט, אין זיין הייליגע בשמים-מדינה
פערשטערט איז געווארען זיין פרייד און זיין גליק.

און זייט אין טעמפעל צערשמעטערט, צוריעבען
זיין פיינד האט די זיסטע כלי-זמר, איז נאר
דעם יודעל דער קלעגליכער שופר געבליבען,
אויף וועלכען ער הליפעט נאר איינמאל א יאהר...

— — — — — — — — — — — — —

אלול-מעלאדיען.

דער תקיעות-מאן דערלאנגט א בלאז,
עס פאלט א טריבעס וועטער,
עס וועלקט אין פעלד דאס יונגע גראז,
דער בוים פערלירט די בלעטער.

די ערד שטעהט הויל און נאקעט באלד,
א סוף איז צו איהר יהום; —
דער פאגעל זינגט אין גרויסען וואלד
און וועקט צו די ערשטע סליחות.

ער זינגט זוי אומעטיג, זוי זיס,
א ג'זעגען-ליעד מסתמא;
דאס טהוט א נעהם, דאס טהוט א ריס,
א ריס ביי דער נשמה!

עס רוישט דער וואלד, עס וועהט דער ווינד...
א שרעק נעהמט אן די טרוימער,
דא קומט א יום-הדין אצונד
אויף בוימליך און אויף בוימער. —

אי מענשען! בוימער אין דעם וואלד,
איהר הערט דעם שטורעם קנאקען?
צי יונג צי אלט, צי שפעט צי באלד,
מען ויעט אייך אלע האקען!...

(ציטירט פון בוך: Songs from the Ghetto, M. Rosenfeld, Boston, 1898).

א דרוקפעהלער.

צו אונזער גרעסטען בעדויערן איז אין דער נומר 22 פארגעפאלען א טעות. עס איז ארויסגעפאלען ביים דרוקען א גאנצע שורה פון ה' יאנאטהאנזאנס געדיכט. די עטליכע צוזאמענהענגענדע שורות דרוקען מיר דא איבער:

אה! ווי קונסטפאל, וואלט איך מאלען,
פון די בערג און פון די טהאלען,
און הימלישען לאזור!
אויף די פעלדער, ביי די פלאנצען
מיט דער מוזע, וואלט איך טאנצען,
וואו איינינקייט און פריינדליכקייט,
בעשיטצען זיך פון פיינדליכקייט,
דורך ליעבע דער נאטור!

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau.